BUNJEVAČKE

Informativno - političko glasilo

Subotica, februar 2007. • Godina III • Broj 20 Cina: 50 dinara

ISSN 1451-2505

POSLI
POKLADA
KORIZMA

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku - „Bunjevačka rič"

Tadio Novi Sad - 100 Mhz
vrime emitovanja: petak 22.00 - 22.30 sati

Subotica
Prvi program Radio 103
vrime emitovanja: nediljom od 17.30 - 18.30 sati

Kanal 54 - Sombor
radio Folk Fortuna
vrime emitovanja: sridom od 16.00 - 17.00 sati

Gledajte bunjevačku emisiju „SPEKTAR"

Televizija Novi Sad - II program
vrime emitovanja: svake druge nedilje od 16.30 - 17.00 sati

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE
NIU "BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA"
POMOGLI

MINISTARSTVO KULTURE
REPUBLIKE SRBIJE

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE
AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

BUNJEVAČKE novine
Informativno - političko glasilo
Subotica, jul 2005. • Godina I • Broj 1
Cena 30 dinara

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina III Broj 20.
Februar 2007. godine.
Cina 50 dinara
Izlazi poslidnje nedilje u misecu

Izdavač:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

V.d. Direktor NIU B.I.C. i
V.d. glavnog i odgovornog urednika:
mr Suzana Kujundžić - Ostojić

Tehnički urednik:
Stevan Nemet

Stalni saradnici:
Nevenka Bašić Palković
Snježana Luetić Vujić
Livia Tričko Stantić
Miodrag Radojčin
Zoran Veljanović
Joso Poljaković
dr Andrija Peić
Marija Horvat
Nataša Vukov
Nikola Sedlak
Milorad Blažić
Dragan Tovarišić

Adresa:
Trg Cara Jovana Nenada 15/1
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@tippnet.co.yu
Tekući račun: 160-143270-73

Štampa:
Čikoš - Štampa - Subotica

Distribucija:
„Štampa sistem" - Beograd
„North press" - Subotica
„Grutini press" - Sombor
„Futura plus" - Beograd

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine:
Kancelarija u Subotici:
Trg Cara Jovana Nenada 15/5
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 554-881
e-mail: bns.scg@EUnet.yu
bns.scg@panonn.net

Regionalna kancelarija u Somboru:
Staparski put br. 10
25000 Sombor
Telefon/fax: 025 28-393

Rič urednika

Poštivana čeljadi!

Prid vama je novi broj vaši i naši "Bunjevački novina". Drugačije su neg one dosadašnje, jel njim je i urednik drugi. Ono što ćemo se trudit, je da ove novine budu, ko što njim i ime kaže, što više bunjevačke. Da prate naš svit iz svi uglova, od visti, reportaža, zanimljivosti. Al, nikako i zatvorene u uske okvire, jel Bunjevci nikad nisu ni bili taki narod. Pisaćemo više i o našim mladima, jel na njima svit ostaje! Uskoro ćemo bit u mogućnosti posvetit se i našoj dici.

Sve ovo što želimo, teško možemo brez vas ostvarit dragi čitaoci. Zato vas molimo da nam se javljate, pišete, šta bi volili čitat u Bunjevačkim novinama. Ako imate što-god interesantno i to oćete podilit s drugima, javite nam se. Neće nam bit teško doć do vas ni u koji atar jel salaš.

Trudićemo se svakim brojom bit što bolji.

Svim našim dragim čitateljkama, koje slave 8. mart, čestitamo njim ovaj praznik, al ženama želimo da ji se njevi dragi site i svi ostali dana u godini!

U ovom broju:

Str. 4. NEK BUNJEVCI ŽIVE - 23. februar dan osnivanja BNS - Joso Poljaković
Str. 5. BUNJEVCI TRAŽE MANDAT - Mirko Bajić i Nikola Babić - Joso Poljaković
Str. 6. Novi pridsidnik J. Bošnjak UG-a „Bunjevačko kolo" - Sombor - Miodrag Blažić
Str. 7. Ekonomski ili verski razlozi - Miodrag Radojčin
Str. 8. - 9. Iz naše prošlosti - Nevenka Bašić Palković
Str. 10. - 11. Lirske pisme - S. K. Ostojić
Str. 12. - 13. Feljton - Zoran Veljanović
Str. 14. SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE - A. V. Kortmiš
Str. 15. Disnotor - Marija Horvat
Str. 16 - 17. REPORTAŽE SA PRELA u Subotici, Somboru i Bajmoku - J. Poljaković, M. Blažić, M. Horvat
Str. 18. - 19. Prvi naučni skup o bunjevcima - S. K. Ostojić
Str. 19. Pišem rodoljubive bunjevačke pisme - S. K. Ostojić
Str. 20. - 21. PUTOVANJE ŠEST GODINA DUGAČKO - M. Mendragić
Str. 22. Bunjevačka zdila - recepti
Str. 23. - 24. MARKO BAČLIJA I NJEGOVE INDUSTRIJSKE UNCUTARIJE - S. K. O.
Str. 25. - 26. DIJALEKATSKI REČNIK - SA „HRVATSKIM ZVONOM" - prof. dr D. Petrović
Str. 27. Sport - Livija Tričko Stantić
Str. 28. Šahovski mozaik - Nikola Sedlak
Str. 29. Poljoprivreda - dr Andrija Peić
Str. 30. Zabavna strana - Dragan Tovarišić

CIP - Каталогизација у публикацији Библиотека Матице српске, Нови Сад

659.3(=862)

BUNJEVAČKE *novine*: informativno - političko glasilo / v.d. glavnog i odgovornog urednika Vesna Vidaković. - 1998-2004; God. 1. br. 1 (2005) - . - Subotica: NIU Bunjevački informativni centar, 1998-2004; 2005 - . - Ilustr.; 30 cm
Mesečno

ISSN 1451-2505

COBISS.SR-ID 133482759

Na naslovnoj strani:
Pendžer salaša
autor: Marija Horvat

BUNJEVCI 23. FEBRUARA OBILUŽILI SVOJ NACIONALNI PRAZNIK - DAN OSNIVANJA PRVOG NACIONALNOG SAVITA

NEK BUNJEVCI ŽIVE!

Svičanom akademijom Bunjevci obilužili dan kad je potvrđena njeva nacionalna samobitnost. Za prošle četri godine puno tog je urađeno na reafirmaciji Bunjevaca, priskočeno puno priprika na ovom putu, al ima još puno posla da bi se ostvarila potpuna ravnopravnost

Državnom himnom "Bože pravde" i svičanom pismom "Podvikuje bunjevačka vila", počela je svičana Akademija koju je, u petak 23. februara, organizovo Nacionalni savit bunjevačke nacionalne zajednice u Srbiji, povodom svojeg nacionalnog praznika „Dana osnivanja prvog nacionalnog savita", prije tačno četri godine. Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine konstituisan je na osnovu Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalni manjina ko i drugi međunarodni ugovora i Okvirne konvencije za zaštitu prava nacionalni manjina Saveta Evrope, koja je stupila na snagu 1. februara 1998. godine.

- Mi Bunjevci i svi naši prijatelji, koji su danas došli da zajednički proslavimo nacionalni praznik - Dan osnivanja prvog nacionalnog savita, doživljavamo ga sa ushićenjom, jel smo po prvi put u novijoj istoriji ozvaničili našu samobitnost na

državnom nivou - kazo je u svom ekspozeu Nikola Babić, pridsidnik BNS.

- Mi smo četvrta po redu nacionalna zajednica koja je konstituisala Nacionalni savit s ciljom, da se u duvu važeći zakonski odredbi obezbedi i uredi zaštita prava Bunjevaca od svakog oblika diskriminacije u ostvarivanju prava i sloboda i uspostavljanju instrumenata kojima se obezbeđivaje i štite posebna prava na samoupravu u oblasti obrazovanja, upotribe jezika, informisanja i kulture.

Ovaj put nije bio nimalo lak. Naprotiv, bio je pun priprika, negiranja i nepriznavanja prava na postojanje, al se nije odustalo, već, još odlučnije išlo naprid!

- Jedan od prioriteta u radu savita je bila oblast obrazovanja. Bunjevci su jedan od izuzetaka u porodici nacionalni zajednica, a da u osnovnom obrazovanju nemaje nastavu za učenje bunjevačkog ko maternjeg jezika. Bili smo svidoci da je naš zahtiv pritočen u Pravilnik o uvođenju bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture ko izbornog predmeta za I, II i III razred osnovne škule i objavljen u Službenom listu AP Vojvodine. Međutim, nakon 30 dana Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje povlači i meće van snage ovaj pravilnik, a sotim je uskraćena mogućnost našoj dici da uče svoj maternji jezik. Nama Bunjevcima, to je bol u duši, rana na srcu!

Na sriću Bunjevaca, tušta je više onog sa čime mogu bit zadovoljni.

- Bunjevci danas imaje svoj nacionani savit i ko nacionalna zajednica ravnopravan su partner u odnosima sa većinskim narodom i drugim nacionalnim zejdnicama, ozvaničili su svoje nacionalni simbole, praznike i manifestacije. Osnovali smo Bunjevački informativni centar i počeli s izdavanjom "Bunjevački novina", uređivaje se TV programi i radio emisije. Održavaje se manifestacije ko što je Dužijanca, Festival bunjevačkog stvaralaštva, izlazi periodika od izuzetnog značaja i tradicije ko što je "Bunjevački kalendar ", a pokrenuta su i naučna istraživanja o Bunjevcima iz više oblasti. Odgovorno možemo kasti da su stvorene zakonske i ustavne osnove da se više nikad ne trevi da se Bunjevci izbrišu ko

nacionalna zajednica na ovim prostorima.

Povodom ovog nacionalnog praznika Nacionalni savit je, za poseban doprinos i svesrdnu pomoć u ostvarivanju samobitnosti, nigovanju kulture i običaja, dodilio priznanja državnim organima, institucijama i pojedincima u vidu povelje, priznanja i zafalnica.

GOSTI

Svičanoj akademiji su prisustvovali visoki gosti Vladimir Đurić-pomoćnik direktora Službe za ljudska i manjinska prava, Violeta Ćorić i Aleksandra Ilić iz Ministarstva za kulturu i informisanje, Aleksandar Kravić - savitnik pridsidnika Skupštine APV, dr Gabor Lodi, podpridsidnik Izvršnog veća APV - mr Šandor Balint, pomoćnik pokrajinskog sekretara za informisanje, ko i akademik Zoran Kovačević iz Srpske akademije nauka - Odeljenje u Novom Sadu i prof. dr Dragoljub Petrović iz Matice srpske.

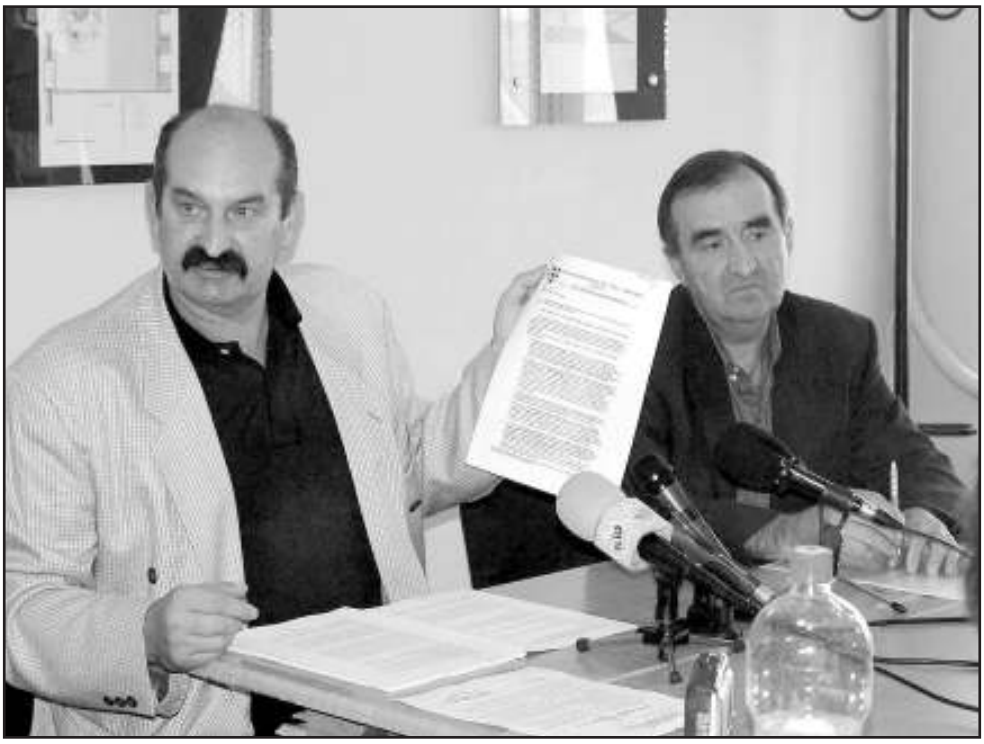
Joso Poljaković

ZBOG NAVODNOG OSPORAVANJA NA SAMOBITNOST

BUNJEVCI TRAŽE MANDAT

Ne možemo imat povirenja da je ono što je sporazumom utvrđeno sa DS iskreno. Mi to doživljavamo ko pokušaj da se bunjevačkoj nacionalnoj zajednici oduzme pravo ulaska u republički parlament- smatra Mirko Bajić

Nikola Babić, pridsidnik Bunjevačkog nacionalnog savita (BNS) i Mirko Bajić, pokrajinski poslanik i pridsidnik Narodne demokratske stranke Vojvodine (NDSV) koji je u ime bunjevačke nacionalne zajednice na parlamentarnim izborima bio kandidat na listi „DS - Boris Tadić", saopštili su na konferenciji za novinare da su pridsidniku DS, Borisu Tadiću i pridsidniku I.V. Vojvodine Bojanu Pajtiću uputili zahtiv da se ispoštuje odluka BNS i sporazumi sa vrhom DS i Bajiću obezbedi mandat u prvom konstituisanju Skupštine Republike Srbije.

Mirko Bajić je kazo da je ovaj korak priduzet zato što su niki odbornici i visoki funkcioneri DS u Subotici na poslidnjoj sidnici Skupštine opštine „osporavali Bunjevcima pravo na samobitnost".

- Bili smo spremni da se, u interesu DS i pokrajinske vlasti, ja ne odreknem mandata poslanika u Skupštini Vojvodine i tako ne izazovem nove dopunske izbore na mistu na kojem sam sad, al mi više ne možemo imat povirenja da je ono što je tim sporazumom utvrđeno i iskreno. Mi to doživljavamo ko pokušaj da se bunjevačka nacionalna zajednica odrekne svog prava na ulazak u republički parlament – kazo je Bajić.

Nikola Babić je naglasio da se poslidnji dana ulazi u nadležnost Bunjevačkog nacionalnog savita (obrazovanje, kultura, informisanje i službena upotriba jezika), ko najvišeg pridstavničkog tila jedne nacionalne zajednice.

- Osporavanje identiteta je štogod što čujemo gotovo svakodnevno, a što se tiče našeg maternjeg jezika to nikako orkestrirano traje već nikoliko godina. I poznato nam je bilo ko je sve iza tog stojo. Međutim, ono što se desilo na poslidnjoj sidnici Skupšine opštine bilo je zaista frapantno, da pojedinac isprid jedne stranke bude taj koji radi na jeziku Bunjevaca, da radi gramatiku, standardizaciju bunjevačkog jezika i šta sve još triba da uradi. Kad je u pitanju obrazovanje i jezik to je isključivo u nadležnosti Nacionalnog savita. Mi to ne radimo samo ko Nacionalni savit, uključene su najviše akademske institucije sa univerziteta - znači profesori i lingvisti. I u prvom redu uključeni su naši Bunjevci koji najbolje osićaju taj naš jezik, da jednog dana dođemo do standardizacije. Što se tiče gramatike, sve je to pripremljeno. Nama u ovom trenutku nedostaje rišenje nadležnog ministarstva da možemo u osnovnoj škuli da imamo učenje maternjeg jezika - kazo je Nikola Babić.

T. D.

ODRŽANA REDOVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA UG „BUNJEVAČKO KOLO" - SOMBOR

NOVI PRIDSIDNIK JOSIP JOCIKA BOŠNJAK

Umisto dosadašnjeg pridsidnika Đure Bošnjaka, koji je imenovan za počasnog pridsidnika, za novog pridsidnika UG „Bunjevačko kolo" izabran Josip Jocika Bošnjak, dosadašnji potpridsidnik.

Udruženje građana „Bunjevačko kolo", iz Sombora, u sridu, 31. januara, u restoranu „Fijaker stari" - Sombor, u prisustvu oko pedesetak članova i njevi gosti iz Subotice i Bajmoka, održalo je šestu redovnu godišnju skupštinu.

Pozdravnu rič na otvaranju Skupštine imo je dosadašnji pridsidnik, uvaženi somborski advokat Đuro Bošnjak, koji je podno izvištaj o radu u protekloj godini, a izno je i plan rada za 2007. godinu. Slobodan Plavšić, pridsidavajući pridsidništva Skupštine, podno je izvištaj o finansijskom polso-

vanju, ko i izveštaj Nadzornog odbora društva. Nakon utvrđivanja članarine, koja je ista ko i u prošloj godini (600 din za cilu godinu). Đuro Bošnjak je razrišen dužnosti pridsidnika i istovrimeno imenovan za počasnog pridsidnika UG „Bunjevačko kolo", a na njegovo misto imenovan je dosadašnji potpridsidnik Josip Jocika Bošnjak.

Aleksandra Jonjić Kalčan, isprid Upravnog odbora, dodilila je priznanja za dosadašnji rad: Đuri Bošnjaku, prof. Mariji Bojanin i posmrtno Radetu Šumonji. Na Skupštini su prisustvovali gosti iz Subotice: pridsidnik Bunjevačkog nacionalnog savita Nikola Babić, Đurđa Skenderović i Stevan Nemet pridsidnik Odbora za informisanje, pridsidnik Bunjevačkog kul-

turnog centra iz Bajmoka Branko Pokornić i članovi.

Prigodnu besidu održali su: Ivan Pangarić, član radnog pridsidništva i David Kecman Dako, književnik i novinar iz Sombora, koji su kazivali o istorijatu Bunjevaca u ovim krajevima ko i o vikovnom prijateljstvu Bunjevaca i Srba na vojvođanskim prostorima.

Milorad Blažić Sombor

David Kecman Dako

Festival pomirio Svetog Trifuna i Svetog Valentina

"...OSTAVI ZA KRAJ BAR GUTLJAJ DOBROG VINA, NAZDRAVI NA DAN SVETOG VALENTINA..."

Posetioci napunili Veliku većnicu Gradske kuće

U Subotici se 14. februara 2007, na dan "Zaljubljenih" u Velikoj većnici Gradske kuće održao 6. "Festival ljubavi i vina" . Ovaj tradicionalni koncert poprima sve veće razmere i svake godine je sve posećeniji. Svečanost u čast ljubavi i vina do sada su uveličale mnoge poznate ličnosti iz sveta muzike i kulture uopšte.

Pored Mikija Jevremovića, Bobe Stefanovića, Kornelija Kovača, Ivane Žigon, Bojana Milanovića, Gabora Lenđela, Milana Savanovića i mnogih drugih, ove godine je svojim šarmom publiku osvojio Dejan Cukić. Da je ovo idealna prilika za muzičare amatere i mlade neotkrivene talente, odnosno dobra mogućnost da se predstave subotičkom auditorijumu, svedoče dosadašnji učesnici kao što su Aleksandar Toković, Lidija i Boban Ivković, Saša Babić, Bojana Reljić, Tijana Petrović, Tamara Babić, Žana Prijić, a ovaj put, posebnu pažnju privukao je gimnazijalac Dušan Svilar pesmom "Ljubav Bogom dana" za čiji su tekst i muziku zaslužni Spomenka i Kornelije Kovač u aranžmanu Maćaša Murenjija.

Iz godine u godinu festival prate Subotička filharmonija i ženski omladinski hor pod dirigentskom palicom, već pomenutog, svima poznatog, profesora Maćaša Murenjija. Zaštitni znak ove manifestacije postali su vitezovi vinskog reda "Arena Zabatkiensis" i himna "Ljubavi i vina" sa kojom se u izvođenju svih učesnika završava muzički program, posle kojeg se uz čašu dobrog vina razmenjuju i sležu utisci mnogobrojnih posetilaca. Ako još niste bili na ovom festivalu, a raspoloženi ste za ljubav, vino i izuzetnu muziku, rezervišite kartu na vreme. Obavezno ga posetite sledeći put, nećete se pokajati. *N.Dž.*

Kako je zaista nestala „Bunjevačka prosvetna matica”

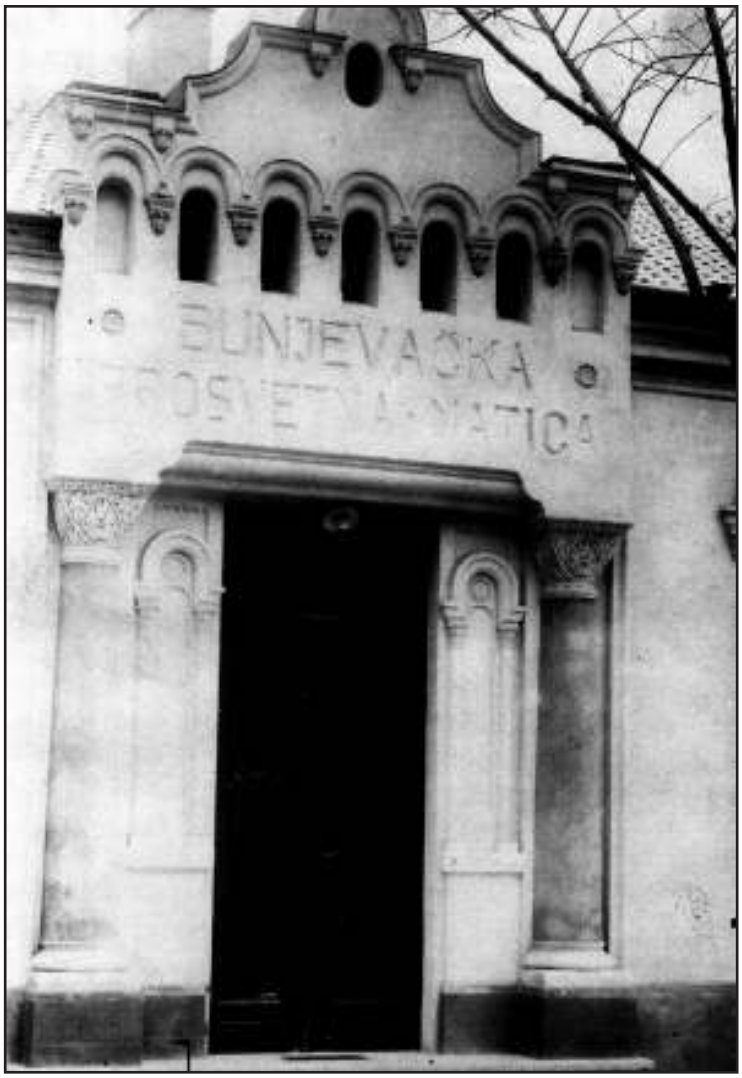
EKONOMSKI ILI VERSKI RAZLOZI?

U dopisu Gradskom senatu Subotice, biskup Lajčo Budanović od 20. jula 1933. godine kao razlog preuzimanja „Bunjevačke prosvetne matice” naveo „prosvjetne potrebe i zadaće crkvenih općina”. Kako je pismo biskupa Ivana Penzeša 1992. godine sprečilo već ugovoreno rušenje zgrade!

Ako su postojale bilo kakve sumnje, o kojima se tu i tamo čulo poslednjih desetak-petnaest godina, da li je "Bunjevačka prosvetna matica" uopšte i postojala, fotografija ih najbolje demantuje. No, istina, Matica se ne pominje ni jednom rečju u dokumentu kojim se 20. jula 1933. godine biskup Lajčo Budanović obraća Gradskom senatu, u predmetu: "Humano-prosvjetni odbor crkvenih općina", sa zahtevom za prenos zgrade i imovine "Bunjevačke prosvetne matice". Jedino što navodi jeste da "Članovi ovog odbora (koji će se formirati - prim. M.R.) mogu biti samo članovi crkvenih općina i to: Katolici Slaveni. Za mjesto njihovog rada predaje se kuća, koja se nalazi u ulici Paje Kujundžića br. 9". I dodaje: "U istoj kući će se održavati i vjerski obredi za Slavene članove crkvenih općina".

Da li je "Bunjevačka prosvetna matica" tada toliko materijalno loše stajala da se morala ugasiti, odnosno preći u ličnu imovinu biskupa Budanovića, pitanje je na koje bi trebalo da odgovore kompetentni poznavaoci i istraživači tih zbivanja, ili je možda posredi bio razlog druge vrste - potreba da se po svaku cenu ukine institucija koja je u svom nazivu nosila prefiks "bunjevačka", kako su to tvrdili neki savremenici ovih događanja?

Ponešto o tome, međutim, razjašnjava mnogo kasnije, u zahtevu gradonačelniku Subotice Jožefu Kasi i ostalim nadležnim, biskup Ivan Penzeš 1992. godine, kada apeluje da se odustane od rušenja zgrade bioskopa "Zvezda". Naime, drama je počela kada je putem subotičkog radija objavljena vest da je sve pripremljeno da se zgrada poruši i izgradi nova. Radovi su trebali početi već sledećeg dana. Tim povodom biskup

Penzeš dopis počinje konstatacijom: "U petak, 27. marta 1992. godine u svom dnevniku Radio Subotica je saopćio vijest da je završena rekonstrukcija dvorane bioskopa "Lifka" i da se priprema rekonstrukcija dvorane bioskopa "Zvezda" na taj način što će stara dvorana biti porušena i izgradjena nova. Također je saopćeno da je dobivena potrebna saglasnost za to od Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Subotici.

Tim povodom obraćamo Vam se sa zahtjevom da se ne izvrši rušenje bioskopa "Zvezda", jer je ta zgrada vrlo vrijedan kulturni spomenik".

U nastavku, biskup Ivan Penzeš pominje dopis biskupa Budanovića iz 1933. godine i kapelicu u zgradi koju je Budanović posvetio, zatim da je 8. marta 1936. u njoj osnovano novo društvo koje je dobilo ime "Hrvatska kulturna zajednica, savez hrvatskih prosvjetnih radnika i društava u Subotici", skraćeno "Hrvatska kulturna zajednica", i zaključuje:

"Na taj način Matica subotička postala je centar kulturnog i prosvjetnog rada među Hrvatima-Bunjevcima u Subotici i okolici... Zbog svega navedenog zahtijevamo da se ne ruši zgrada bioskopa "Zvezda" jer ta zgrada je hrvatski kulturni spomenik u Subotici". (Podvukao: M.R.)

O postojanju "Bunjevačke prosvetne matice", koja je više od šest godina delovala upravo na adresi Paje Kujundžića 9, ni reči. Epilog plana o rušenju bioskopa "Zvezda" je poznat: hitno je stavljena zabrana i povučena već dobijena saglasnost.

U čijim je rukama dalja sudbina "Zvezde", nekada "Bunjevačke prosvetne matice", a potom "Hrvatske kulturne zajednice"?

M.Radojčin

*Piše: **Nevenka Bašić Palković***

IZ NAŠE PROŠLOSTI

Alba M. Kuntić (1907-1997)

Povodom stogodišnjice rođenja značajnog bunjevačkog stvaraoca, Albe M. Kuntića, osvrnićemo se na rad i stvaralaštvo ovog našeg velikana tokom cilog njegovog života, posvićenog izučavanju prošlosti i kulture Bunjevaca.

Alba Kuntić se rodio u Subotici 1907. godine. Škule je svršio u Subotici, počev od osnovne pa do Pravnog fakulteta, koji je postojo u našoj varoši izmed dva svitska rata. Na ovom fakultetu okupljala se napridna jugoslovenska omladina koja je namiravala da uradi što više za dobrobit svog naroda i domovine u posliratnim godinama.

Svoju dugačku stvaralačku karijeru Alba Kuntić počinje u Subotici ko saradnik časopisa „Književni sever", 1930. godine kad je objavio pismu „Iz naše ravnice", posvićenu velikom srpskom piscu Veljku Petroviću, ko i pismu u prozi „Tabula rasa" i prikaz Antunovićeve „Rasprave o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih".

Te godine Alba Kuntić je i jedan od stalni saradnika jugo-slovenskog studentskog časopisa „Smena", koji je pokrenut u Beogradu, 1930. godine ko list svi studenata u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Skoplju i Subotici. Glavni urednik lista bio je Jovan Hadži-Stanković, a odgovorni urednik Živko Jozanov. Član redakcije sa subotičkog Pravnog fakulteta bio je Andrija Šarčević, a među stalnim saradnicima su pored Albe Kuntića bili još Olga Jovanović, Đena Krnajski, Jovan Markov, Svetozar Kunić, Andrija Gams, Radivoje Magarčević, Vladislav Popić i R. Nikić. List je nastojo da bude zajedničko glasilo svi slušalaca Univerziteta, tj. akademske omladine koju su čekali ozbiljni zadaci u posliratnoj obnovi zemlje. List je jedanput mesečno izlazio do 1932. godine i donosio je pisme, manje pripovitke, sportske članke i prikaze. Sačuvani primerci mogu se pročitati u fondu Biblioteke Matice srpske u Novom Sadu.

Alba M. Kuntić je, dakle, pored knjiga i članaka piso i pisme, što nije bilo tako poznato do pojave Bibliografije časopisa „Književni sever" (1925-1935), autora Eve Bažant i Nevenke Bašić Palković, 1999. godine. Podaci o Albi Kuntiću

ko piscu pojavljuju se u Književnom severu već 1930. i 1931. godine i daje se prikaz njegove prve knjige. Ovu knjigu A. Kuntić je objavio u Subotici 1930. godine pod naslovom: „Bunjevac-Bunjevcima i o Bunjevcima" i potpiso je ko „prvi sekretar Bunjevačke prosvitne matice u Subotici" u kojoj je sarađivo sa Marom Đorđević Malagurski, u to vrime već poznatom bunjevačkom književnicom. Knjigu je posvitio profesoru univerziteta, dr Mirku M. Kosiću - „ponosu Vojvodine, najvećem sinu savremene Jugoslavije, geniju evro-američkog kulturnog sveta, svom velikom učitelju."

U ovoj knjižici od pedesetak stranica Kuntić se bavi važnim pitanjima vezanim za Bunjevce, kako stoji u sadržaju: prisajedinjenjem Vojvodine Kraljevini Srbiji, genezom hrvatskog nacionalizma kod Bunjevaca, hrvatskim separatizmom, bunjevačkom inteligencijom i njezinim nacionalizmom, teškoćama pri izvođenju nacionalnog programa i potribom za revizijom pojmova vezani za Bunjevce. Autor jasno izlaže svoje stavove o položaju Bunjevaca u novoj južnoslovenskoj domovini, ukazuje na greške pojedinih bunjevačkih prvaka i zna da će zbog tog na sebe navuć bis pojedini političara, ali on mora da kaže istinu. On iznosi, da nisu tačne tvrdnje koje se namirno šire „da Srbi hoće da prevedu Bunjevce u pravoslavlje" i da rade na štetu Bunjevaca, te da Bunjevci zbog tog triba da se okrenu Zagrebu. Zasluge za širenje hrvatskog separatizma kod jednog dila Bunjevaca, Kuntić vidi u jakom uticaju Radićeve seljačke stranke, koja uvažava bunjevačkog seljaka i najniže slojeve društva dajući im nadu da će se ublažit ekonomska bida. Međutim, nacionalni program nije bio toliko interesantan bunjevačkim paorima, nego baš „inteligenciji" koja se školovala el u mađarskim škulama, el u Zagrebu i bila je ubeđena da je hrvatstvo najbliže bunjevštini. Među hrvatski orijentisanom inteligencijom bilo je prema Kuntiću i oni slabića, koji su se izjašnjavali ko Hrvati ne zbog uvirenja ili osićanja, već zbog pomodarstva ili nesnalaženja.

Da bi demantovao ovaka pogrišna mišljenja, Kuntić u knjigi citira drugačija mišljenja, oni bunjevački velikana koji se već dugo bore za prava i identitet Bunjevaca: učitelja Mije Mandića, dr Stipana Matijevića, narodnog poslanika Marka Jurića, Mare Đ. Malagurski i drugi. Njeva mišljenja se svode na jedan isti zaključak: Bunjevci nisu Hrvati, nit su ikad bili, nego Jugosloveni i braća rođena i Srbima i Hrvatima. Sa tim stavovima slaže se i Alba Kuntić i

ističe da Bunjevci netriba da se vraćaju u prošlost nit da dozvole da jih kogod posvađa, pa da onda njima vlada. Baš oni triba da se bore protiv svakog separatizma, za integralnu Jugoslaviju, ko što i srpski političari ne mogu očekivat od Bunjevaca da se odreknu svog imena i bunjevačkog porikla kako ne bi bili proglašeni za separatiste i antidržavne elemente.

Knjiga se završava citatima F. Račkog, J. Štrosmajera, biskupa Antunovića, Patrijarha Varnave i P.P. Njegoša: „Ne pita se ko se kako krsti, no čija mu krvca grije prsi."

Kuntić je ovom knjigom reagovao na ondašnje sve učestalije namire „pohrvaćivanja" Bunjevaca izmed dva svitska rata, a sa njim su digle svoj glas Mara Đ. Malagurski i Kata Prćić, koja je u to vrime objavila knjigu „Subotica i Bunjevci" sa sličnim gledištima. Mara Đorđević Malagurski u svojim Bunjevačkim kalendarima za 1939. i 1941. takođe podvlači izjave poznati Bunjevaca: „Mi nismo Hrvati iako su nam oni braća!" Mijo Mandić u Pravom bunjevačkom kalendaru za 1934-36. upozorava da su take prohrvatske težnje jednog dila bunjevačke inteligencije loše za Bunjevce ko narod koji ima svoju posebnu prošlost, istoriju, tradiciju, običaje, narodnu književnost i stvaralaštvo, a bili su poznati pod imenima: Bunjevci, katolički Raci, Iliri, Dalmati i katolički Vlasi.

Milivoje V. Knežević, glavni urednik Književnog severa, nije brez razloga uvrstio Albu Kuntića u svoju Bunjevačku narodnu čitanku, 1931. godine, ko jednog od najvažniji bunjevački stvaralaca, pored L. Stipića, M. Đ. Malagurski, Blaška Rajića, A. Evetovića, Nikole i Paje Kujundžića, Mije Mandića i drugi. On je Kuntića zapazio još ko svog đaka 1927. te je jedan njegov rad pod naslovom: „Bugari prema Jugoslovenstvu kao savremenom problemu", uno u Almanah đačke literarne družine „Bratstvo", koji je Knežević uredio i objavio u Subotici, 1932. godine u izdanju subotičkog lista Jugoslovenski dnevnik. Almanah je obuvatio najbolje radove subotički đaka brez obzira na naciju i viru.

Alba Kuntić je prid Drugi svitski rat radio u privatnoj advokatskoj kancelariji u Beogradu. U Suboticu se vraća tek posli rata, 1955. godine da bi se tu bavio svojim poslom do 1962. kad opet odlazi u Beograd i do penzije radi u Narodnoj banki Srbije. Umro je u devedesetoj godini života i saranjen je u Subotici 1997. godine. Ove se godine, dakle, navršava i deset godina od njegove smrti.

Najvažnije Kuntićevo dilo za nas je knjiga od priko 400 stranica pod naslovom: „Počeci borbe za preporod bačkih Bunjevaca", izdata u Beogradu 1969. godine povodom sto godina od štampanja „Zbirke mudrih i poučnih izreka" Boze Šarčevića. Kompletna knjižica izreka „na korist bunjevačkog

puka" iz davne 1869. štampana je na kraju Kuntićeve knjige ko „fototipsko izdanje" kako bi se naglasio njen značaj za početak bunjevačkog priporoda u XIX viku i da bi je pročitali oni kojima dotleg nije bila dostupna. Tako su se na jednom mistu, posli sto godina našla dva naša velikana, na istom zadatku: „Narod poučavati, puk prosvitljavati... dilati i raditi u ovome pravcu najveća je domoljubna dužnost i najplemenitiji zadatak."

Knjiga se sastoji od četri dila u kojima se razmatraju politička zbivanja u Mađarskoj revoluciji 1848/49, stvaranje Srpske Vojvodine, uloga srpske države u revolucionarnoj akciji za oslobađanje Srba i Hrvata od nacionalnog ugnjetavanja, o Vojvodini posle pada apsolutizma u Austriji i najzad u četvrtom dilu se navodi šta je doprinelo buđenju nacionalne svisti kod bački Bunjevaca. U podnaslovu knjige stoji: „Jedan uspeh akcije Kneza Mihaila i Ilije Garašanina za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje."

U četvrtom dilu knjige on piše o poriklu Bunjevaca i o seobama, ko i o tom da su Vlasi preci Bunjevaca. Većina Vlaha slovenizovala se još u 14. viku, a u 15. viku oni zajedno sa Morlacima divane „srpskohrvatskim jezikom", ima jih i pravoslavnih i katolika, ali se jako razlikuju od Srba i Hrvata. Dalmatinska Zagora je bila postojbina svi Bunjevaca prije njevog selenja, jednim dilom u nekadašnje mađarske krajeve, a drugim dilom u Liku i Hrvatsko primorje. Jedna velika seoba Bunjevaca iz Kliškog sandžaka desila se 1622. godine - tvrdi dalje A. Kuntić, od kad se Bunjevci ne baš slučajno spominju i u Podunavlju, dok je seoba iz 1687. bila manjeg obima i poslidnja poznata masovna seoba. Za ove tvrdnje Kuntić navodi mnoge nemačke, italijanske i jugoslovenske pisce, izveštaje i statistiku i kaže da kod Bunjevaca nije bila razvijena prava nacionalna svist o pripadnosti nekom narodu sa svojom istorijom, već samo svist da su njevi junaci isti oni iz bunjevački i srpski narodni pisama: Marko Kraljević, Miloš Obilić, Jug Bogdan, Janković Stojan i Majka Jugovića. Po svemu što je otkrio u svojim dugogodišnjim istraživanjima, A. Kuntić je tvrdio da su Bunjevci „segment srpstva, pleme srpskog naroda, ko što su recimo i Paštrovići, Balšići, Bratonožići, Vasojevići, Kuči, Cuce, koji se tretiraju Crnogorcima". On se i sam tako izjašnjavo i u tom uvirenju je umro.

Albu Kuntića dobro je poznavao dr Stojan Berber iz Sombora, te je o njemu napisao: „Zapis o znamenitom Bunjevcu Albi M. Kuntiću", koji je objavljen u subotičkom časopisu Luča, u br. 1/2007, a prithodno je pročitan na Naučnom skupu o Bunjevcima, u organizaciji Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine i SANU-ogranak u Novom Sadu, 8. 10. 2006. u Subotici.

Poslidnja knjiga Albe Kuntića je prema podacima Stojana Berbera, objavljena posli njegove smrti, 1998. godine pod naslovom ***Bunjevci.***

Knjiga se mož pročitat na Zavičajnom odiljenju Gradske biblioteke u Subotici.

Priprema: mr Suzana Kujundžić - Ostojić

Bunjevačka narodna književnost III dio

Svatovske pisme pripadaju grupi lirski pisama, koje su se izvodile u okviru svatovski bunjevački običaja, pa se čerez tog ubrajaje u obredne. To znači da prate čitav niz složeni i različiti radnji tokom svatova, sve u cilju da se promina društvenog statusa mladenaca sprovede što tačnije po običaju. U vrimenima kad je čovikov život imo tri najvažnije tačke: rođenje, vinčanje i smrt. Ovo ponavljanje iste matrice, virovalo se da mož obezbedit cigurnost i dugotrajnost sklopljenog braka. Za brak su kod Bunjevaca kadgod bila spremna i muška i ženska čeljad prije dvadesete godine. Prilika za udaju - ženidbu tražila se spram ugleda i bogatstva familije, odnosno pram sebe.

Brak je za Bunjevce bio svetinja, a pojam razvoda vrlo dugo nije ni postojo. U njega se ulazilo s oprezom i roditeljskim blagoslovom. Dešavalo se da je kogod i prikršijo ove običaje, pa bi onda divojka misto uz bučno veselje ušla u kuću tio - uskočila. Taki mladi bračni par nije živijo u porodičnoj zajednici, već je sam osnivo svoje ognjište.

Svatovske pisme bile su oma na početku, još kod "ispivavanja" mlade, što je bunjevački običaj koji se izgubio sridinom XIX vika. Zadatak nać pivača bio je s preteljeve strane i obično je to bio kogod s njeve strane iz familije. S pivanjom se krećalo od momačke kuće, čerez vaćanja štimunga, i trajalo je sve dok ne dovedu divojku u novu kuću. Za maladu je to bila velika promina, napuštala je kuću svoji roditelja i išla u novu i nepoznatu sridinu, koja joj od sad mora zaminit njezine najdraže, koje ostalja iza sebe. Znala je i njezina familija, da je ne čeka ni malo lak život, jel nova snaja u kući, kadgod nije imala prava se bunit ni za šta, od nje se očekivalo da se slipo pokorava zahtivima stariji, neumorno radi i rađa dicu.

Zato su pisme ispivane o divojkinom napuštanju roditeljske kuće, cigurno jedni od najdirljiviji stihova u bunjevačkoj narodnoj književnosti. U njima su utkani najtaniji osićaji, koje mogu ostit samo roditelji koji ispraćaje svoje dite u život.

Pisme redom prate, davanje roditeljskog blagoslova, prioblačenje divojke, njezin odlazak u novu porodicu... Pored ovi tužni momenata, svatovi su bili prilika da se rodbina sustrije, što zbog posla i velike razuđenosti salaša, i loši uslova za putovanje, kadgod nije bilo ni često ni lako.

Bunjevci su volili veselje, a svatovi su svakako bili prilika za to. U njima su se pivale, osim svatovski pisama i groktalice. Groktilo se o junacima i njevim dogodovštinama, ljubavima, a zapivali bi se i bećarci, poskočice, šalajdani.

Kadgod su bunjevački svatovi trajali danima. Zna se i da je u tim veseljima pritiravano. Zato su gradske vlasti sridinom XVIII vika, ograničile broj dana koliko smidu trajat svatovi i koliko skup poklon smi bit.

Kad se divojka isprosi, a to su radile rakijare, prave se svatovi. Oni su se kadgod održavali ponediljkom jel sridom. Divojku su za vrime svatova čuvale mastalundžije, obično momci s mladoženjine strane. Išli su isprid svatovskog špalira, dok su vodili mladence na vinčanje, ovaj običaj su Bunjevci sačuvali iz stari krajova, kad su morali divojke čuvat da ji ne bi Turci oteli. Zadatak mastalundžija bio je i zvat čeljad u svatove.

Kad se krenu svatovi rad divojke ovako pivaju:

"Svatovi uranili, put izgubili,
Divojka rukom maše da njim put pokaže.
Ovamo svati moji, ovo su dvori moji!
Ja sam divojka vašega momka,
Prstenovnana, al' ne vinčana.
Prsten mi dajte, pa me vinčajte,
Prsten na ruku, vinac na glavu."

(Ive Prćić, Bunjevačke narodne pisme, str. 90, Subotica, 1939)

Kad svatovi stignu kući divojačkoj stari svat, kum i đuvegija, nisu salazili s kola. Kad dođu divojačkoj kući, svatovi ovako zapivaju:

"Stan te postan te mili svatovi,
Stan te postan te na sunce maš te!
Lakše, polakše žarko sunašce,
Dok se divojka s majkom ne prosti,
S majkom ne prosti, rod ne izljubi."

(Ive Prćić, Bunjevačke narodne pisme, str. 90, Subotica, 1939)

U kuću bi ušli starosvatica, zaova s vincom i još nikolko od mlađi i bliži rodova. Oni bi metnili divojki vinac na glavu. Ovo je bilo propraćeno pismom.

"Majkino ruvo svlači, Mande divojko!
Majkino svalači, naše oblači.
Majkino ruvo staro, pa j poveščalo,
Naše je novije, pa je milije."

(Ive Prćić, Bunjevačke narodne pisme, str. 90, Subotica, 1939)

Posli vinčanja, obično posli podne, svatovi krenu rad divojke. Onda se divojka od svoji opraštala, te trenutke prati ova pisma:

"S Bogom stanje, s Bogom stanje,
I obitovanje!
Alaj, alaj rano!
Dragog tate, dragog tate,
I mile mi nane.
Alaj, alaj rano!
Slatka nane, slatka nane,
Ne oplakuj lane.
Alaj, alaj rano!
Nego nane, nego nane,
Moli Boga za me."

(Ive Prćić, Bunjevačke narodne pisme, str. 90, Subotica, 1939)

Divojka nije iz kuće odlazila prije nego što dobije blagoslov od roditelja:

"U naše Mande rosne očice,
Rosne očice i trepavice.
Urosila jih roda žaleći,
Roda žaleći s majkom dileći.
Oproštaj ište Manda divojka,
Oprštaj ište od mile majke,
Od mile majke, od braće drage,
Od braće drage, od oca svoga.
Rode moj mili, blagoslovi me,
Blagoslovi me, ne prokuni me,
Ja ću ti, rode, u tuđu zemlju,
U tuđu zemlju med tuđe ljude,
Kano ovčica med tuđe stado,
Tičica kukavica i divojčica,
Tičica kuka za litnjim dankom,
A divojčica za milom majkom."

(Ive Prćić, Bunjevačke narodne pisme, str. 91, Subotica 1939) . . . . .

(nastaviće se)

MIJO MANDIĆ ML. O ŽIVOTU I RADU SVOJEG DIDE MIJE MANDIĆA (1857-1945) – II dio

BREZ UDŽBENIKA NEMA NASTAVE

„Ako ne napišete udžbenike obustavit ćemo bunjevačku nastavu!", kazo je školski nadzornik, nakon čeg je Mandić počo pisat udžbenike

Cilo je selo ispratilo Miju i bilo je ponosno na njeg zato što polazi na visoko školovanje. Najbogatiji seljaci dali su kolsku zapregu za putovanje učitelju i njegovom đaku. Prije polaska na put majka Franka je zagrlivši svojeg sina, kroz suze jecajući mu šapnila: "Mijo, sinko moj dragi, nikada nemoj zaboraviti da te je bunjevačka majka rodila i odgojila".

Nakon višednevnog putovanja stigli su u Kalaču. Učitelj ga je odma otpremio kod biskupa Antunovića. Videvši prid sobom derana malog rasta, sa živim crnim otvorenim očima, rumenog u licu, obradovao se mnogo i potapšajući ga po ramenu reče:

"Moj ćeš biti Mitre, a ja ću se starati za tebe dok ne izučiš školu. Nemoj nikada zaboraviti: mi moramo dobro da učimo! Bolje nego drugi! Nama, Bunjevcima, nije slobodno da budemo među poslednjima, među srednjim đacima. Mi, Bunjevci, moramo biti prvi!"

Postavši pitomac velikog bunjevačkog rodoljuba i prosvetitelja Mijo Mandić se trudio da pridobije, opravda njegovo povirenje i priznanje, a u isto vrime da opravda nade koje u njega Antunović polaže. Bio je upisan u prvi razred Građanske škule u Kalači. Od prvog časa Mandić je lipo napredovo. Iz svakog predmeta se spremo redovno, i kad bi mu nešto bilo nejasno zakucao bi na biskupova vrata i molio bi za objašnjenje. Antunoviću se neobično sviđo ovaj slobodni duh malog đaka i on bi se uvik zadovoljan sa punom riznicom novog znanja vratio među svoje drugove.

I tako je to trajalo 4 godine. Svaki je razred završio sa odličnim uspihom. Bio je prvi đak. Imao je uvik prid sobom prvo Antunovićevo upozorenje: "Mi, Bunjevci, moramo uvik biti prvi đaci!".

Godine 1873. upisuje se Mijo u Učiteljsku školu u Kalači. Tu i diplomira sa odličnim usihom i stiče diplomu za pridavanje u mađarskim, bunjevačko-šokačkim i nemačkim osnovnim školama.

U ovo vrime u kalačkoj učiteljskoj školi učio se, osim mađarskog, ilirski (bunjevački), nemački i latinski jezik. Iako je on ovlado pomenutim stranim jezicima, a budući da je med priparandistima bilo i više učenika slovačke narodnosti, Mijo, koji je imao dobar osićaj za jezik, naučio je od nji i slovački.

Prije nego što bi napuštio Kalaču očo je Antunoviću da mu se zafvali na dobroti što ga je školovo. Tom prilikom mu je Antunović dao dobre savite za dalji rad i opraštajući se od njega ovako ga upozoravo: "Mijo, budi vazda dobar Bunejvac! Tvoj jezik i rod neka su ti vazda svetinja!".

U svojem daljem životu nikad nije zaboravio i uvik se držo Antunovićevi riči.

Ko svršen učitelj vraća se u Kaćmar da se nakon višegodišnjeg napornog školskog rada malo odmori kod svoji roditelja. No, nije se dugo odmaro jel su ga Šokci iz Bođana (blizo Bača) izabrali za svojeg učitelja. Međutim, tu nije dugo službovo, otprilike misec i po, jel odlazi u Madaraš, budući da je školski odbor spomenutog sela, na svojoj sidnici održanoj 13. oktobra 1876. godine, od sedmoro kandidata Mandića jednoglasno izabrao za učitelja. Naravno, u toj školi nastavni jezik je bio mađarski. On je kao učitelj-početnik, al stručno dobro potkovan, svojim veštim i zanimljivim pridavanjima, prijatnim i privlačnim nastupom za kratko vrime osvojio simpatije svoji učenika.

Međutim, on je težio i žudio za bunjevačkim selom, za bunejvačkom školom. Ta zato se i posvetio učiteljskom zvanju da služi narodu, da dicu svojega naroda podučava, odgaja i prosvećiva. Njegova se želja uskoro ispunila, jel je garski školski odbor, prema podacima zapisnika sastavljenog 18. avgusta 1878. godine, izmed dvojice kandidata, Mandića izabro za učitelja bunjevačke škule. Triba napomenit da je u Gari tada postojala samo bunjevačka i nemačka škula. Mijo je tada imao 21 godinu.

Sprijateljivši se sa omladinom koja je zavolila svog mladog, poštenog, iskrenog i veselog učitelja, Mijo Mandić odlazi na prela, divane, u kolo i svatove. U duvu svojeg poziva piva im često pisme budnice i druge. Na zimskim divanima i prelima, do duboko u noć čito je omladincima i omladinkama bunjevačke epske narodne pisme ili pripovitke koje je još ko đak učiteljske škule skupio po bunjevačkim selima. Time je on probuđivao u njima interesovanje i ljubav prema našim narodnim umotvorinama. Oni su ga zbog tog iskreno poštivali ko učena čovika i mudru glavu. Bio je srićan i zadovoljan svojim životom.

U njemu se javlja želja za osnivanjom porodice. Iskreno zavoli lipu ćer bunjevačke nane, Pavku Karagićevu i sa njom sklopi brak 25. oktobra 1881. godine. Mandić je u Gari bio veoma aktivan, kako u školskom, tako i u vanškulskom radu. Za kratko vrime on osniva Bunjevačku čitaonicu. U njoj je narod uglavnom nediljom slušo njegova pridavanja iz poljoprivrede i iz bunjevačke narodne i umitničke književnosti.

U međuvrimenu garska Bunjevačka škula, zbog dobrog i primernog rada brzo je postala na glasu. Međutim, nedostajalo je udžbenika na maternjem jeziku. Iz tog razloga sastavio je dva udžbenika. Prvi je "Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu" (izdato 1880. godine). Druga njegova knjiga nosi naslov: "Zemljopis, povistnica i ustavoslovlje za bunjevačku i šokačku dicu". Po hrvatsko-ugarski izvori napisao Mijo Mandić, učitelj. (Svojina pisatelja), Gara 1880. godine.

Posiban podsticaj za pisanje ovi udžbenika dao mu je nadzornik svi katoličkih škula Kalačke nadbiskupije, Kubinski. On je nadziro Mandićevu školu u Gari, a na kraju mu je čestito na dobrom i primernom obrazovnom radu, i ovim ričima se oprostio od njega: "Ako ne napišete udžbenike, obustavit ćemo bunjevačku nastavu!" ("Bunjevačke novine", Subotica, 1940.g.).

Sav radostan i pun stvaralačkog elana privatio se Mandić krupnog posla. Najpre je počo da studira mađarske i hrvatske udžbenike koji su bili dozvoljeni u austrougarskoj monarhiji. Može se kasti da su ovi udžbenici spasili bunjevštinu i šokadiju u Monarhiji sve dok je monarhistički režim trpio našu "rič" u osnovnim školama.

To su bili prvi udžbenici za bunjevačku i šokačku dicu u Bačkoj. Oni su pisani štokavsko-ikavskim naričjem, kaki je bio i prithodni ilirski jezik kojeg je učio u Kalači.

V.M.

(nastaviće se)

FELJTON BUNJEVAČKIH NOVINA

VREME KADA SU BUNJEVCI REŠAVALI SVOJU SUDBINU

IV deo

(Učešće Bunjevaca u presudnim danima oslobođenja Srema, Bačke, Banata i Baranje i njihovo prisajedinjenje Srbiji, odnosno novoj zajednici Južnih Slovena - Jugoslaviji)

Piše: Zoran Veljanović

Prva sednica Bunjevačko-srpskog narodnog odbora održana je 14. novembra 1918. godine. Odbor je popunjen novim članovima, a za gradonačelnika je predložen Jovan Manojlović. Međutim, on je kandidaturu odbio smatrajući da u gradu sa većinskim bunjevačkim življem gradonačelnik treba da bude Bunjevac. Potom je z ato mesto kandidovan ugledni Bunjevac dr Stipan Matijević, dok su senatorska mesta raspoređena između članova Odbora (u većem broju Bunjevci a u manjem broju Srbi, shodno proporcionalnom broju u gradu). Kao posebna tačka sastanka bio je odgovor na telegram Bunjevačko-srpskog narodnog odbora u Somboru u kojem se konstatuje dolazak Jovana Lalošević i spremnost da sa njim ustroje glavna načela rada Odbora u danima koje nadolaze.

Sledećih dana srpska vojna komanda je nastavila da, korak po korak, preuzima celokupnu upravu grada, jer ju je tretirala kao teritoriju osvojenu u ratu, a ne zaposednutu posle primirja, kao su je tumačile mađarske civilne vlasti i Mađarsko narodno veće. Naime srpka vojska je ušla u grad u 18, 35, a Bela Linder u ime Mađarske vlade potpisao primirje u 23,oo istog dana. Da je bilo obrnuto, da je srpska vojska ušla nakon potpisivanja primirja između Antante i mađarske vlade, pokome je postajala garancija da će civilna uprava ostati na vlasti, do potpisivanja mirovnog ugovora, to se ne bi moglo uraditi, tj. Preuzimati i civilnu upravu nad gradovima. Osim toga poteze srpke vojske mađarska civilna vlast nije htela da prihvati i iz činjenice da bi to faktički značilo gubitak teritorija z akoje se uistinu nije znalo kome će pripasti nakon potpisivanja mirovnog ugovora i utvrđivanja konačnog razgraničenja.

Da bi nekako dale na svom značaju, pozivajući se na svoje pravo i kontinuitet, MNV je ponudilo BNSO da i on delegira jednog člana na zasedanju Ustavotvorne skupštine u Budimpešti. Međutim, to je odbijeno sa odgovorom da Bunjevci i Srbi imaju svoje odbore koji rešavaju pitanja koji se tiču njihove budućnosti, t eje na taj način osporio kopetencije Ustavotvorne skupštine Mađarske na ove teritorije Bačke.

* * *

Demarkaciona linija, koju je zacrtala Antanta a prihvatila mađarska vlada, u ovom potezu, prostirala se duž reke Moroš (Maroš) do Segedina (tako da je Novi Arad i Novi Segedin u rukama srpske vojske). Od Segedina linija dalje ide na zapad preko Baje, koja ostaje takođe u srpskim rukama, a od Baje tokom reke Dunava do Mohača pa zatim na zapad preko Pečuja na reku Dravu i njenim tokom... Vrhovna komanda srpske vojske o tome (zaposedanju demarkacione linije) obavestila je svoje vojne izaslanike u Avru, Parizu, Atini, Bernu i Londonu, dok su vojnom izaslaniku u Budimpešti maroju Mihailu Bodiju date nešto detaljnije instrukcije. Već prvog dana po primirju srpska vojska se na zaposednutoj teritoriji suočila sa nizom problema civilne prirode. Postojeći broj žandara nije bio dovoljan da bi se održavao red i mir. Malobrojne vojne snage su bile razvučene po dugoj liniji i nisu mogle da se upotrebljavaju za tu namenu. U isto vreme kada su stizale molbe narodnih veća da se održi red i sprečava otimačina, pljačke i tome slično, Vrhovna komanda je preporučila da u mestima gde su već postavljene naše vlasti, one treba tamo da i ostanu, a u onim mestima gde su mađarske vlasti, kao što je to bio slučaj sa Suboticom, da se ne diraju i da se nasilno ne smenjivaju do god izvršavaju naredbe srpske vojske. Naredba je išla u cilju smirivanja napetosti i težnji da se smanji napetost i nezadovoljstvo kod mesnog stanovništva.

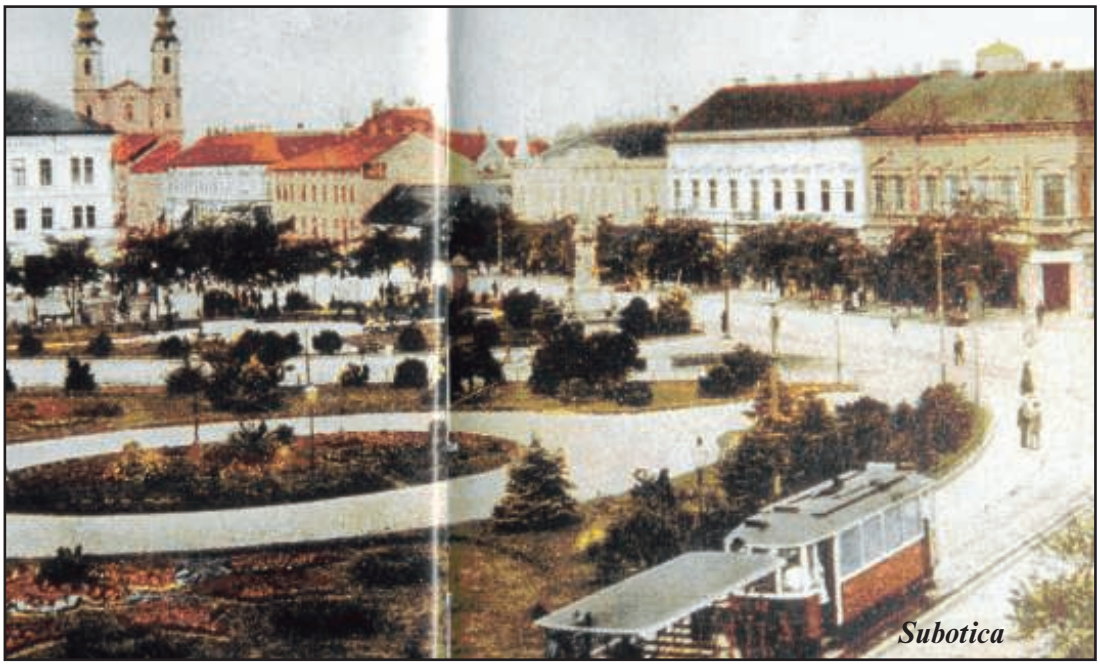
U tom cilju već 15. novembra 1918. godine komadant Subotice pukovnik Kupređević je objavio naredbu koja je kao plakat dat na znanje građanstvu. U njemu se tražilo da se stanovništvo vreti svakodnevnim poslovima. Uvedeno je zabrana kretanja posle 23 sata, dok z aputovanja u druga mesta izdavaće se putn eisprave u komandi mesta koja se nalazi u kasarni bivšeg Šestog domobranskog puka. Takođe zabranjeno je posedovanje oružja i oni koji ga poseduju pozvani su da ga predaju do 19. novembra, osim onih koji žive na salašima do 23. novembra.

Takođe je uvedena cenzura svih novina u Subotici, pisama i telegrafa. Zabranjeni su telefonski razgovori van grada. Mara Malagurski i Đorđe Pendžić su bili imenovani kao cenzori. Ova naredba oblepljena na svim javnim

Subotica, u sredini crkva Sv. Roke, a u pozadini crkva Sv. Terezije Akvilska

mestima u gradu i okolini bila je objavljena sa ciljem da neutrališe radnje koje su činili mesne mađarske vlasti a bile su uperene protiv srpske vojske i njene uprave. Osim pasivne i direktne neposlušnosti, radilo se i širenju raznih dezinformacija, o stvaranju haotičnog stanja pa i direktnom podbunjivanju protiv novonastalog stanja u Gradu.

Subotica

Istog dana (16. novembra) održana je i druga sednica BSNO na kojoj su određani Stipan Matijević i Dušan Manojlović da kao delegati BSNO trebali da prisustvuju sastanku Narodnog odbora u Novom Sadu. Na sastanku je preneto zabrinutost novinara na uvedenu cenzuru te da se o tome razgovara sa vojnom komandom.

Zbog sve napetijeg stanja u gradu, bunjevačko i srpsko stanovništvo rešilo je da preduzme naredni korak. Već sledećeg dana (17. novembra) u cilju podrški srpskoj vojsci i njihovoj upravi, došlo je do organizovanja manifestacija zahvalnosti srpskoj vojsci. Taj događaj je najavila štampa, odnosno bunjevački list "Neven" u prvom posleratnom obnovljenom izdanju nakon zabrane izlaženja 24. juna 1914. godine.

Okupljanje Bunjevaca i Srba otpočelo je u prepodnevnim časovima. Formirana povorka uz prisustvo predstavnika srpske vojske krenula je kroz grad do rimokatoličke crkve Sv. Roke, gde je pop Blaško Rajić održao vatreni patriotski govor, nakon čega je posvetio srpske vojnike i njihovo oružje. Otud je povorka krenula put pravoslavnog hrama Sv. Vaznesenja Gospodnjeg gde je takođe sveštenik, ovoga puta Marko Protić, izrekao zahvalu srpskoj vojsci.

Isti dan (17. novembra), baš u isto vreme, kako su pisale tadašnje novina na mađarskom jeziku Bačkai Hirlapa (Bácskai Hirlap), od 19. novembara 1918. godine, u Gradskoj kući i oko nje počelo je okupljanje Mađara. U uzavreloj atmosveri, učesnici su iznosili svoja viđenja od ulaska srpske vojske u Suboticu, pa i pojedinačne situacije. Naboj je postican pevanjem mađarske himne. Govore su održali lajoš Rajzner i Ferenc Fenjveši. Potom i predstavnici Socijal-demokratske partije koji su pozivali sunarodnike da izbegavaju "provokacije" i pozivali na smirivanje situacije.

Izgleda da je pravi cilj okupljanja (što će se videti, odnosno potvrditi, iz narednog koraka već sledećeg dana), osim što je trebao da homogenizuje i ohrabri Mađarsko stanovništvo u gradu, gotovo očajnički pokušaj Mađarskog nacionalnog veća, koji je organizovao okupljanje, da privuče Bunjevce na svoju stranu i time, s jedne strane razbije bunjevačko-srpski narodni odbor i s druge strane postigne brojčana nadmoć nad malobrojnom srpskom vojskom u gradu. Govori se mogu shvatiti i dvojako: kao poziv (molba bi bila prejaka reč) ali i kao pretnja, ukoliko se ne prihvati njihova ponuda. Dakle, Bunjevci su pozvani (govore su prevodili sa mađarskog, kao da je u sali bilo Bunjevaca da ih čuju) da dobro razmisle o svojim koracima i da se pripreme za predstojeće izbore. Pri kraju u uzavreloj atmosferi učesnici su iznosili svoja viđenja od ulaska srpske vojske u Suboticu, pa i pojedinačne loše situacije koje su doživljavali sa "strancima" (tj. srpskom vojskom).

Poslednji pokušaj da se događaji preokrenu u svoju korist, bio je upućivanje još jednog poziva Bunjevcima. Ovoga puta, Mađarsko nacionalno veće nije se pozivalo na razum ili pretilo već konkretno ponudilo 30 mesta u Mađarsko nacionalno veće u kojem bi tako i Bunjevci bili zastupljeni.

Naravno da su ovi pokušaji Mađarskog nacionalnog veća bili zakasneli, jer su Bunjevci, baš kao i Srbi dočekali srpsku vojsku, u prvom redu kao svoju rođenu braću, a potom i kao oslobodioce. Stoga, bilo kakvo vezivanje za državu u kojoj nisu imali nikakva prava, gde su bili izloženi žestokoj asimilaciji i u kojoj su više bili ugnjetavani nego priznati nije dolazilo u obzir. Kao gospodare svoje sudbine više nisu videli u volji Mađara, već sebe same, dok su svoju budućnost videli sa svojom jugoslovenskom braćom: u prvom redu sa Srbima ali i sa drugim Slovenima.

Sve ove radnje Mađasrkog nacionalnog veća koje su bile uperene direktno protiv srpske vojske i njene uprave u Subotici, te kako je izostala očekivana saradnje i sve učestalijih obstrukcija vojnih naredbi, komadant mesta je smenio mađarsku opštinsku upravu. Na njeno mesto je postavljena nova uprava. Iako je zbog ovog čina Ugarska vlada protestvovala (jer po slovu Konvencije ostaju mađarske vlasti, odnosno da je administrativna vlast u mađarskim rukama do daljnjeg) vojvoda Petar Bojović je insistirao da mu se dodeli ovlašćenje da se svaki mađarski civilni činovnik na "železnici, telegrafu i telefonu" za kog se posumlja da je nelojalan da se smeni. Ovakvo obzirno držanje srpske vojske prema zetečenim odnosima i prilikama u gradu prouzrukovalo ej neizdrživo stanje i naredbu komadanta Dunavske divizije da se sve mađarske vojne vlasti odmah povuku sa teritorije na kojoj se nalaze srpske trupe. Stoga je tek 19. novembra 1918. godine u Subotici razoružana Mađarska narodna garda i Radnička straža. Istog dana gradska uprava je prešla u ruke Bunjevačkog-srpskog narodnog odbora na čelu sa dr Stipanom Matijevićem, a kojem je neposredno asistirao komadant i pomoćnik komadanta srpske vojske.

nastavlja se

– Posli poklada korizma –

Poklade su već prošle, al da kažem štogod o tim običajima kod nas Bunjevaca. Pokladsko vrime počima posli Tri kralja i traja do čiste sride.

Poklade i prela

U tom vrimenu pravili su se disnotori i održavala prela. Prelo dolazi od glagola presti. Prela su bila kućna, rodbinska, Marinsko i Veliko bunjevačko prelo. Kućna prela su bila po kućama di su se skupljale komšije pa se prela vuna, konoplja i pamuk. Prelo se s prešlicom, vretenom i družicom. Obično su ljudi i žene s dicom išli u jednu kuću a mladež u drugu. Muškarci su se kartali a žene prele i štrikale dicama čorapice, kape, šalove, pulovere, suknjice i cvetere. I divojke su prele i štrikale, a malo kasnije su dolazili i momci. Bilo je pisme i šale, pa su se tako uz rad mladi zabavljali. Tribalo je dosta tog uradit, al u društvu je bilo bolje i veselije. Domaćica je ispekla listića, oraščića jel pogačica sa žmarama da počasti goste. Na kraju su se dogovorili di će se skupit sutradan. Na ova prela se išlo radnim danima, nediljom do podne odlazilo se u crkvu na misu, a uveče na skupštinu. Tamo se našo i kaki svirac pa su momci i divojke igrali.

Rodbinska prela su pravljena sutradan posli disnotora. Na to prelo su dolazili pozvani gosti. Kod roditelja udate ćeri i zetovi, sinovi i snaje sa svojom dicom. Ako nisu imali žive roditelje, braća i sestre išli su jedni drugima na prelo. Ako se koja cura iz rodbine udala te godine bila je pozvana na prelo. Užna je bila svečana, čorba, meso, pečena divenica i krvavica, a na kraju fanki. Posli užine je svaki gost dobio kaki poklon.

Na Marin, 2. februara, se održavalo Marinsko prelo u varoši u Nepkeru jel u Zanatskom domu di je svirala banda od 4 - 5 sviraca.

Nediljom, na Poklade održavalo se Veliko bunjevačko prelo. Za to prelo cure su obično dobile novo ruvo i svilenu maramu. Ujtru se išlo u crkvu na misu pa na korzo, a uveče na igranku koja je trajala do ponoći. Na tom prelu se nije ilo ni pilo, a po kućama se spravljalo, kuvalo i peklo, čorba, meso, krumpirača, od kolača krempita i fanki.

Slika iz 1958. godine: s desna na livo Ana Vojnić rođ. Kopunović i Tereza Budinčević

Korizma

Tako se sva tri dana poklada ilo, pilo i veselilo. Posli nji, u sridu počinjo je korizmeni post. Iskuvavali su se sudi s malo sode da se skine sva masnoća. Post je potrajala 40 dana, od čiste sride do Uskrsa. Ko podsićanje na 40 dana koje je Isus, prija raspeća na križ, provo u pustinji brez rane i vode.

Na čistu sridu - Pepelnicu, se iđe u crkvu na pepelanje da nas podsiti da smo pra i da ćemo se u pra vratit. Zato, misleć na svoju dušu, u postu i molitvi provodimo korizmu. Na čistu sridu je strogi post. Ujutru se ispeče suva pogača i krumpir u kori pa se ide s kiselim kupusom i crnim lukom. Za užinu se kuvala soparna čorba s paradičkom, na kruv se mazo pekmez jel med i pucale su se kokice. Tokom korizme srida, petak i subata su bili dani strogog posta, a u druga četri dana spravljala su se ila od jaja, sira, skorupače i drugi mlični proizvoda a od kolača lakumići.

Petkom se išlo u crkvu na Put križa koji je imo 14 stajališta, a u kućama se svako veče molila žalosna krunica. U korizmu nije bilo pisme i svirke, al su se mladi i onda sastajali. Nediljom posli podne na loptaniju i drugim sigrama, a priko nedilje uveče se išlo na kokice di je bilo sigranije, diljka, šickanja, lekovanja, zagonećivanja i drugog. Ni svatovi se nisu pravili u korizmi.

Danas se ti stari običaji slabo poštivaju. I u korizmu se prave disnotori, večere, veselja pa čak i svatovi. Svirka se čuje sa svi strana. Za post se ne mari, kažu poste onda kad nemaju šta dobrog poist. Više se ne prede, ne tka i ne štrika vuna. Džakove s vunom bacaje nuz put u jendek, pa kad ljudi zapale korov što je viter nano u jendeke i oni izgore. Kažu vuna se više ni prodat ne mož jel niko neće da je kupi.

Ana Vojnić Kortmiš

NA SALAŠU U MALOJ BOSNI

Radi podsićanja na ona stara teška al opet i dobra vrimena za "Bunjevačke novine" bili smo gosti Marije i Bele Bošnjaka. Oni žive u Kucuri, blizo Subatice, nedaleko od njeve kuće imaje salaš na atresi Franciškov šor 48. To je Bela naslidio od svoji roditelja, a sam salaš udaljen je od somborskog druma oko 2 kilometera. U gostima smo bili čerez disnotora, koji je rađen nako kako su naši stari kadgod radili. Na ledini stoji đeram za podsićanje kako se kadgod dolazilo do vode. Salaš ima priko 200 godina, a u njem samo četri prostorije i gang, a tu je i košara ispod čije nastrešice stoje parasnička kola. Maca i Bela se bore da salašu bar malo udanu života, jel okolo je nikoliko prazni salaša.

Disnotor je bio onaki kaki su naše majke, dide i pramajke pravile. Svinče je paljeno slamom, raspravljali su ga na snopovima ogrizina. Puno prisutni prvi put je vidilo ukopanu katlanku u zemlji - koto. Žene su bile obučene u bunjevačko ruvo, gazda Bela je imo bričeške pantalone, prusluk s pucadima, šubaru na glavi a na nogama drvene klompe napunjene slamom. Tako obučeni on i Maca dočekivali su goste koji je bilo oko 80. Dočekivani su ji s rakijom iz fićoka. Davno kadgod disnotori su bili pravi "svetac" jel se klalo jedno svinjče za cilu familiju, a moralo je bit masti i slanine za cilu godinu, ispripovido nam je Macin baćo Dančo Tumbas (87) s puno nostalgije za prošlim vrimenima - dok je u ruki, koja drće, držo fićok s rakijom.

Dica su se morali smijat da slanina budne što deblja, a s naduvanim mijurom su se loptali. Žene su se kartale na ledini, dok su se malo odmarale od tušta posla. Na disnotorskom ručaku bile su žmare, pečena divenica, paprikaš kuvan u kotlu uz obavezne fanke, gurablice, kiseli kupus, papriku. Bilo je tute naravno i vino, sokovi, torte, svi gosti koji su svratili na salaš kod Bele i Mace, lipo su bili počašćeni. Posli svega tribalo je i raditi, prati sude, al di je društvo veliko i veselo, ništa ne pada teško.

Domaćica Maca kaže, da je Belina želja bila opravit disnotor i pozvat puno gostivi.

Napuštili smo salaš, bilo nam je lipo a i nostalgično, jel je svakog ovaj boravak na salašu podsitio kako je kadgod bilo. Pored salaša parkirana kola, u džepovima zvrče mobilni telefoni, sve nas je to brzo podsitilo da ipak živimo u nikom drukčijem i novijem vrimenu.

Nije salašarima kadgod bilo lako, al brez obzira na to, imali su vrimena za svakog, nije bilo nervoze, na hetiju se išlo pišice u varoš, a ni to njim teško nije padalo. Bila je sirotinja i težak život, al opet i bogatstvo u duši.

Marija Horvat

U SOMBORU, 4. februara 2007.
ODRŽANO ŠESTO VELIKO BUNJEVAČKO PRELO

U organizaciji Udruženja građana „Bunjevačko kolo”, iz Sombora, u subotu, 3. februara, u Sokolskom domu, u Somboru, održano je šesto po redu Veliko Bunjevačko prelo.

U bogatom i raznovrsnom kulturno-umetničkom programu , u kome je nastupilo oko stotinjak izvđača, somborskim Bunjevcima i njihovim gostima iz Subotice i Baje predstavili su se: Bereški tamburaši, iz Bačkog Brega, na čelu sa Markom Lerićem, Tamara Babić, iz Subotice i članovi Gradskog kulturno-umetničkog društva „Ravangrad”, iz Sombora, u pratnji tamburaškog orkestra Milana Grkovića, koji su se publici predstavili sa bunjevačkim, bačkim i vlaškim pesmama i igrama. Na početku programa članovi pros-lavljenog Mešovitog omladinskog hora „Juventus kantat”, iz Sombora, pod dirigentskom palicom mr Fedora Prodanova, po prvi put izveli su horsku varijantu sa četiri glasa poznate bunjevačke pesme „Podvikuje Bunjevačka vila”, koja će biti buduća bunjevačka himna. Inače, odlukom države, bunjevačka prela su uvrštena kao jedan od četiri nacionalna praznika Bunjevaca: uz 23. februar, kada se obeležava osnivanje Bunjevačkog nacionalnog sa-veta (2003. godine), Dužionicu, koja se održava u slavu završetka žetvenih svečanosti, 15.

avgusta i 25. novembar, kada se održava slavlje u znak sećanja na Veliku narodnu skupštinu u Novom Sadu (1918. g.), kada je Vojvodina prisajedinjena Kraljevini SHS.

Milorad Blažić Sombor

BUNJEVAČKI NACIONALNI SAVIT
SVEČANO OBILUŽIO SVOJ NACIONALNI PRAZNIK

Ovaj dan za praznik bunjevačke nacionalne zajednice izabran je u znak sićanja na Veliko prelo održano 2. februara 1879. godine, u Pučkoj kasini. Bio je to jedan od prvi pokušaja iskazivanja Bunjevaca u Austrougarskoj kao posebnog nacionalnog kolektiviteta.

Preljskom pismom "Kolo igra, tamburica svira", koju je napiso velečasni Nikola Kujundžić, otvorena je ovogodišnja Svečana akademija povodom Dana velikog prela, jednog od četri nacionalna praznika bunjevačke nacionalne zajednice u Srbiji. Da se podsitimo, krajom 2005. godine, Republički savit za nacionalne manjine je, na pridlog nacionalnih savita, usvojio kalendar praznika i simbole nacionalni zajedica u Srbiji. bunjevci su se odlučili za Veliko prelo, 23. februar, dan kad je održana prva Elektorska skupština i osnovan Bunjevački nacionalni savit, 15. avgusta, Veliku gospojinu, dan kad se slavi Dužijanca i 25. novembar, u znak sićanja na Veliku narodnu skupštinu u Novom Sadu (1918.) na kojoj su Srbi, Bunjevci i ostali narodi koji žive u Bačkoj, Banatu i Baranji doneli odluku o otcipljenju od Austrougarske i prisajedinjenju Kraljevini Srbiji sa kojom su 1. decembra 1918. godine ušli u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

- Dan Velikog prela, koje je prvi put održano 2. februara 1879. godine u Subotici, jedan je od četri datuma koja Bunjevački nacionalni savit slavi ko svoj svetac. Veliko narodno prelo organizovala je Pučka kasina, koja je i osnovana s ciljom da štiti kulturu med svojim narodom i čuva njegove narodne običaje - kazla je tom prilikom mr Suzana Kujundžić Ostojić.

- Taka nastojanja bila su u duvu onog vrimena, s kraja XIX vika, u kojem se kod mnogi naroda probudila nacionalna svist, pa tako i kod Bunjevaca. triba kasti i da je prvobitno ime kasine bilo Bunjevačka kasina, al ga je ondašnja vlast brzo zabranila baš čerez imena, pa je najviše nastojanjom Age Mamužića, osnovana Pučka kasina 1879. godine. koliko je brižljivo bilo pripravljano ovo prelo divani i podatak da je datum njegovog redovnog održavanja Marin. Na velik kršćanski svetac, koji pada u vrime poklada, kad je narod najdospiveniji i kad su i salašari i varoščani čerez ovog velikog blagdana išli na pokladni provod.

Velik značaj ovog događaja je i u tom što je, u to vrime, bila prava ritkost da se na javnim mistima čuje bunjevačka rič.

- U vrime Austrougarske, kad su sve javne manifestacije bila na madžarskom jeziku, Veliko prelo, bilo je prva javna i organizovana svičanost Bunjevaca. Te večeri 2. februara 1879. godine, došlo je digod oko iljadu i po čeljadi.

Joso Poljaković

2. februar 2007.

Daleke 1879. godine na Marin 2. februara, organizovalo se prvo Veliko bunjevačko prelo. To je sad jedan od najveći svetaca koje slave Bunjevci.

U Bajmoku, 2. februara se skupilo oko 170 ljudi da prisustvuju prelu u prostorijama KPD „Jedinstvo-Eđšeg”, koje je organizovo Bunjevački kulturni centar iz Bajmoka. Pisme o prelu recitovale su Lora Vuković i Gabrijela Diklić. Vrlo lipo je od publike primljen monolog „Snaš Kata u varoši” u izvedbi Katice Marganić po tekstu Gabrijele Diklić. Veterani KPD „Jedinstvo-Eđšeg” odigrali su nikoliko igara a „Bajmočke legende” su uvese-ljavale goste i otpivali su, izmed ostali, i preljsku pismu „Kolo igra tamburica svira”. Za ilo je bilo svega, što se kaže „ko na prelu”, kuvani kuruza, krumpirače, dunca, kolača, gužvače.

Branko Pokornić, pridsidnik BKC je bijo zadovoljan s brojom prisutni. Ovo je bilo treće po redu veliko prelo u njevoj organizaciji. O kadgodašnjem prelu divanila nam je Katica

Marganić (64) iz Bajmoka:

- Naš salaš bio u Kaćmarskom ataru. Bila sam dite, al se sićam kad je na našem salašu održano Marinsko prelo. To su bila salašarska prela. U svakoj kući bilo je puno čeljadi, po nikoliko generacija živilo je zajedno. Ujtru rano na Marin, žene su ložile vatru, žarile peć. Žurba je bila velika, peko se prisnac, gužvača, a na sadžaku, u tučanom loncu, krčkala se sarma. Pekli su se sitni kolačići, listići, lakumići, a na šporelju, u velikom loncu kuvali su se kuruzi. Gosti su stigli sa četvero sonica. U poslidnjima su bili tamburaši. Kako je prelo trajalo dva dana, konje su ispregnili i vezali u košaru. Gosti su ušli u čistu sobu, muškarci su sili za astal, tu se častili, kartali, šickali se kuruzima el gravom. Žene su sidile oko peći i obično prele, moždar je i ime prela nastalo od te riči. Radile su i druge ručne radove, sve obučene u paorske aljine, a divojke u svile. Mame su ispod oka mirkale momke za svoje ćeri. Trevljalo se i to po kad-kad da divojka s prela uskoči. Ila su se služila do ponoći. Bilo je pečenice, krumpirače, fanaka, kolača. Inače se puno šalilo, zadirkivalo, al kad se još razlego zvuk tambure, pivalo se i igralo do zore - kaže naša sagovornica.

Danas jeto, sve je drukčije, nema sniga, nema salaša. Posebna čar prela bila je i svitlost koju je škrto pružo lampaš. Sve se prominilo, al naša starija čeljad i dalje čuva sićanje na prela, naka kako su se kadgod pravila.

Organizatori prela nisu zaboravili ni sve Marije, kojima je te večeri bio imendan, jel je svaka u znak pažnje dobila lipu ružu.

Pored svega bila je organizovana i tombola sa zdravo vridnim nagradama. Prelo je trajalo dok pivci nisu zakukurikali - do rani jutarnji sati.

Marija Horvat

Bunjevački nacionalni savit organizovo je ovaj simpozijum u Subotici u želji da Bunjevci što više saznaju o svojem poriklu, istoriji, lingvistiki, sociologiji, i to sagledano iz objetivne i naučne perspektive. Početkom marta miseca, ove godine, izaće i Zbornik radova s ovog skupa.

Za razliku od svakodnevnog političkog uplićanja, koje Bunjevci doživljavaje najviše na lokalnom nivou, ode se o njima divanilo sa uvažavanjom, ko i o njevom pravu na nacionalnu samobitnost.

Organizacija simpozijuma započela se u aprilu misecu lanjske godine, kad su određeni autori i teme. SANU Ogranak u Novom Sadu na čelu sa akademikom Zoranom Kovačevićom sa zadovoljstvom se privatio zadatka bit suorganizator ovog skupa, što je cilom trevljanju dalo najvišu naučnu težinu. Isto je bilo i sa SANU u Beogradu, di su Bunjevci isto naišli na uvažavanje i razumivanje.

Finansijska sridstva za održavanje simpozijuma izdvojilo je Izvršno veće Vojvodine, tačnije pokarajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj.

Skup su pozdravili gospodin Petar Lađević direktor Vladine službe za nacionalne manjine, akademik Zoran Kovačević pridsidnik SANU Ogranka u Novom Sadu, gospodin Nikola Babić pridsidnik Bunjevačkog nacionalnog savita, gospodin Saša Marković savetnik u pokrajinskom sekretarijatu za nauku i tehnološki razvoj, gospodin Pavle Stanojević, sekretar Matice srpske u Novom Sadu, pridsidnik skupštine opštine gospodin Saša Vučinić.

Prvi od 16 izlagača, divanio je akademik Slavko Gavrilović, istoričar iz Novog Sada. Divanio je o "Srpsko - bunjevačkoj simbiozi u Somboru od kraja XVII do sridine XVIII vika". Na osnovu tušta prigledani istorijski arhiva u našoj zemlji i okolini, uključujući i bečki. Pronašo je da ondašnji dokumenti o Bunjevcima divane ko o "Katoličkim Srbima". "Kapetani iz pokatoličene porodice Marković, izuzev od 1717. godine do 1734. bili su na čelu graničara obeju veroispovesti u Somboru kao jednistva Bunjevaca i Srba, kako u otporu protiv mađarskog plemstva Bačke županije i Kaločke biskupije, koje su htele da pretvore u svoje kmetove i liše graničarskih povlastica i srpskih privilegija.

Ovoj simbiozi dva naroda doprineli su i franjevci koji su "dolazili iz Bosne i Slavonije za razliku od onih koji su iz Đenđeša dolazili u Suboticu i tamo prouzrokovali sukob između katoličkih Bunjevaca i pravoslavnih Srba."

Ovaj dokument koji je izneo akademik Gavrilović naišo je na oštre kritike i stare rasprave oko porikla Bunjevaca. Na šta je on kazo, kako je ovaki dokumenata koji svidoče o sličnoj sudbini, ko što je Markovićova, koji je prišo iz Srba u Bunjevce u Beču vidio još, al da i porid tog, on ko objektivni naučnik nije u mogućnosti tvrdit da su Bunjevci isključivo srpskog porikla. Već smatra, da bi tako složeno pitanje etnogeneze Bunjevaca tribalo još više istraživat.

U raspravu se umišo i akademik Zoran Kovačević, pridsidnik Ograka SANU Novi Sad i naglasio još jedared da je ovo naučni skup, a ne politički. "Ono što nauka potvrđuje ne sme se menjati zarad aktuelne politike. Koje je poreklo Bunjevaca, obajasnio je Kovačević, može konačno reći samo DNK analiza. Bili oni ovog ili onog porekla, jedno je sigrno, Bunjevci imaju svoje pravo da budu ono što oni hoće, i da se njihova odluka mora poštovati."- zaključio je Kovačević.

Marija Bojanin, istoričar iz Sombora, nastavila je pripovitku o "Bunjevcima u Somboru", s posebnim osvrtom na versajski ugovor. Objasnila je ondašnje istorijske prilike, koje su takođe uticale na naš narod. Tokom devetnajstog vika, najveći problemi Bunjevaca su bili mađarizacija, a samim tim i odnarođivanje. Te nastojanja dr Martina Matića, velike istorijske bunjevačke ličnosti Sombora XX vika, koji je svoj narod poveo na pravi i bolji put. U svojem izlaganju, gospođa Bojanin je divanila i o ulogi Bunjevaca posli oslobođenja 1918. godine, te obnavljanju tradicije, kulture i afirmaciji "Bunjevačko kolo".

Nevenka Bašić - Palković, profesor jugoslovenske i opšte književnosti iz Subotice, divanila je na temu: "Kratak prigled života Bunjevaca u Madžarskoj kroz literaturu."

U ranijim vrimenima, za razliku od ovog danas, Mađarska akademija je o Bunjevcima divanila ko o posebnom narodu, ko prvo na osnovu popisa stanovništva početkom XIX vika, di se jasno spominju samo Bunjevci, osobeni po nošnjama, jeziku i običajima.

Mijo Mandić - mlađi, dipl. arh., potomak našeg bunjevačkog velikna i učitelja Mije Mandića, divanio je "O obnavljanju bunjevačkog nacionalnog identiteta 90-ti godina XX vika"U svim tim istorijskim događajima i sam je bio i učesnik i inicijator, te je taj period vrlo jasno i slikovito prikazo. Bili su to dani, kad su Bunjevci počeli pojavljivat na javnoj sceni posli pedeset godina nepostojanja.

Istoričar i direktor Muzeja Grada Novog Sada, dr Drago Njegovan, je imo izlaganje pod nazivom: "Bunjevci u svetlosti istorijskih događaja tokom 1918. godine tokom prisajedinjenja Vojvodine Srbiji." Ovom temom on je osvitlio dane bunjevačke istorije 1918. godine i Velike narodne skupštine u Novom Sadu, di su Bunjevci bili drugi po redu po broju poslanika, a njev pridstavnik pop Blaško Rajić, jedini je osim Jaše Tomića imo pravo riči. Svim ovim događajima prithodio je raspad Austro-Ugarske monarhije i osnivanje Srpskog narodnog odbora u

Novom Sadu, a posli tog formiranje bunjevačko-srpskih odbora/veća.

Učešće Bunjevaca u radu Velike narodne skupštine u Novom Sadu, 25. novembra 1918. godine, bilo je važno i za nji i za Srbe. Posli tog, uslidilo je niz veliki koraka u pravljenju odašnje Vojvodine, učešće Bunjevaca u radu Velikog narodnog savita, pa učešće u radu Narodne uprave, zatim rad Bunjevaca u Privrimenom narodnom pridstavništvu u Beogradu. Blaško Rajić bio je jedan od pridstavnika Bunjevaca na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Ona je za Bunjevce bila pogubna, jel je ogroman dio nji osto odbijen iza madžarske granice.

Mr Saša Marković, istoričar izNovog Sada, uradio je "Prilog proučavanju bunjevačkog pitanja u kontekstu političkih prilika u Vojvodini u periodu od 1929-1941. godine"

"Postoje dva bitna aspekta posmatranja problema, jedan je naučni, a drugi je politikantsko artikulativni i ideološko-svrsishodni" - naglasio je Marković.

Naučni aspekt zasniva se na radu dr Jovana Erdeljanovića objavljen u knjigi "O poreklu Bunjevaca". U to vrime bio je još jedan bitni istorijski pogled na identitet Bunjevaca, al je on bio vidno opterećen angažovanošću i polemičkim istupima, Dušana J. Popovića, "O Bunjevcima", ništa bolji slučaj, samo sa druge strane bio je autora Petra Pekića, "Povjest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929. godine".

Marković je pomenio još dva bitna autora, a ujedno sotim i stav o Bunjevcima, to su Vasa Stajić, "Mađarizacija i demađarizacija Bunjevaca", te Alba Kuntić, "Bunjevac-Bunjevcima i o Bunjevcima". Za Bunjevce nova država je značila i ispunjenje ideja Ivana Antunovića, i oformila se struja o autohtonom i posobenom jugoslovenskom bunjevačkom identitetu. Međutim, drugu opciju među Bunjevcima unela je hrvatska politička elita, sa daleko manjim pristalicama od ove divi je struja koja smatra da su Bunjevaca srpskog porikla.

Kraj prvog dila!

Koordinator simpozijuma
mr Suzana Kujundžić - Ostojić

Tomislav Kopunović, bunjevački pisnik

Cigurno ima dosta oni koji će kasti imal smisla pisat u današnje vrime rodoljubive pisme. Kad su Bunjevci u pitanju, ima smisla još i kako, jel se oni još uvik bore za ono što tušta nji odavno ima. Malo je oni koji svaćaje pravu važnost, snagu i lipotu našeg maternjeg jezika- upravo taki je naš sagovrnik Tomislav Kopunović, koji na ovom jeziku piše rodoljubivu poeziju.

Da duv i junačko srce nikad ne stare, primer je i Tomislav Kopunović, bunjevački pisnik. Rođen je u Keru, u Subotici se škulovoi proveo svoj život. Penziju je zaradio u „Partizanu“, di je radio cilog svojeg radnog vika.

- Pišem poeziju još od svoje mladosti. Tačnije, počo sam je pisat dok sam bio u vojski u Sarajevu. Rodoljubive pisme na mojem maternjem jeziku – bunjevačkom počo sam pisat devedeseti godina prošlog vika, kad sam sazno za onu veliku nepravdu, koja nam je ko narodu naneta 1945. godine. Kad su nam zabranili da budemo ono što jesmo – Bunjevci.

- Pisme koje pišem naminio sam našem svitu, da ga potaknem da se vrati svojim korenima, i bori se za svoj opstanak i ravnopravno misto med ostalim narodima.

Ko što voli svoj narod, tako voli i svoju varoš Suboticu, zato jooj je i posvetio tušta pisama. Obgrlio je u stihovima plodnom ravnicom, lipim plodnim Tavankutom i ostalim selima.

- Napiso sam i pisme poštovanja i ljubavi prema didi, ocu i materi, mojoj dici, unučadima i bližnjima.

Sve su ovo sastavni dilovi Kopunovićeve knjige:“Široke grudi bačke ravnice“, izdate u Subotici 2001. godine. Kasćemo i to da je urednik i redaktor knjige bio Marko Peić. Autor je svoju poeziju objavljivo u mnogim lokalnim glasilima i periodiki.

Jedna od pisama koje se izdvajaje već nakon prvog čitanja Kopunovićeve knjige je „Istina“, koju je posvetio priznavanju Bunjevaca ko nacionalne manjine.

Pola vika bili smo u tami,
Osta nada iako smo bili sami,
Čvrsta volja i u sebe vira,
Niko u nas više nek ne dira!

Jaki, emotivno nabijeni stihovi koje je iznedrio ovaj slobodarski duv Kopunovića, malo kojeg Bunjevca ne bi pokrenio u duši.

„Na dar rodu“

Tvrd je kamen, al je vira jaka,
Ne mož slomit Bunjevca junaka.
Vridan čovik, poštenoga roda,
Dičan otac svojega poroda.

U njegovim pismama Bunjevci su onaki kaki su kadgod bili, jaki, vridni, stameni, cigurni u sebe i svoje poriklo. To je snaga koju njegove riči i danas pokreću, sve te osobine našeg svita, koje su u nama pokušavali dugački niz godina ugasit, al očigledno nisu uspili.

U knjigi imade i pisama o našim lipim i starim običajima: prela, poklade, Oce, Materice, Božić, Uskrs, sve ono što nas je održalo do današnji dana.

- Naš narod mora svatit da se možmo očuvat i opstat u novim vrimenima u kojima živimo, i koja nam tek dolaze, samo ako tu veliku ljubav prema našem poriklu prinesemo na našu dicu, jedinom ričju, na naše mlade. Zato moje obadvoje dice znaju svoj maternji jezik, a i unučiće učim. Ako Bog dade, da uspijemo dobit mise na našem jeziku, to će ić još lakše i cigurnije.

Ovaj (ne)obični pisnik, neće stat samo na ovoj knjigi, piše, kaže, još i to o istim temama i s istim žarom. Mi mu želimo da njegove nove pisme budnice što prije ugledaje svitlost dana. *S.K.O.*

Šest godina dugo ratovanje i putovanje Bele Malagurskog i njegovih Mirgešana

Jesenas sam u Klubu penzionera sreo svoju koleginicu Anu Crnković. Reč po reč o svemu i svačemu, dok nije izvadila nekoliko starih fotografija i počela pričati njihovu neverovatnu istoriju.

Ana Crnković danas je nastavnica geografije u penziji, i poodavno živi u Subotici, a rođena je u Ljutovu. Uzela je u ruke jednu požutelu fotografiju, i rekla da su na njoj njeni najbliži njen dida Pero Skenderović, baka Marija, njena mati Klara i dve majčine sestre Etelka i Kristina.

Odlazak na front i pogibija dida Pere Hanzaka

A onda počinje neverovatna priča o lutanju i preživljavanju uporni i hrabri Ljutovčana.

"Mojeg dida Peru u Ljutovu svi su zvali Hanzak, bio je seljak, pa tako i ja potičem iz seoske porodice. Svojeg didu Peru i maminog brata-uju Stipana Franciškovića nikad nisam vidila, jel su nji dvojica poginili u Prvom svitskom ratu. Cilog života samo sam ji mogla gledat na ovo malo fotografija što su mi ostale. Izdivaniću vam o njima ono što sam i ja čula od moji roditelja i naši poznanika iz Ljutova. Moje rodno misto Ljutovo kadgod se zvalo i Mergeš jel Mirgeš. Život me je odio na razne strane, tako sam osnovnu škulu završila u Ljutovu i Tavankutu, sridnju u Subotici, a geografiju sam studirala na Pedagoškoj Akademiji u Zagrebu. I opet sam se vratila natrag, pridavala u osnovnim škulama, nikoliko godina u Tavankutu, pa u Starom Žedniku, Crvenki, i na kraju prid penziju u Subotici.

Rado se sićam svog rodnog sela Ljutova. Ono je i kadgod bilo malo, a i danas u njem ima digod oko 2.000 čeljadi. Svugdi oko nas je bilo žito, a posli njeg slama. Valda mi je otaleg potiče ljubav za bavljenje sa slamom. Od nje izarđivam slike, ukrase, s njom ukrašavam i uskršnja jaja. Pridsidnica sam penzionerskog udruženja slikara slamara "Srp", al o tom ćemo drugi put.

No, da se vratimo i divanimo o mojem didi Peri Skenderoviću. Ko rezervista vojnik mobilisan je u Austrougarsku vojsku krajom 1914. godine, a poginio je na italijanskom frontu 1915 godine. Nije on tamo sam ostavio svoje kosti, tušta je nuz njeg još naši ljudi iz Ljutova."

Prvi svetski rat trajao je od leta1914. do jeseni 1918 godine, a vodile su ga velike sile i njihova dva vojna saveza. Prvi vojni savez činile su Trojne sile: Austrougarska, Nemačka i Italija, a drugi vojni savez bile su sile Antante: Francuska, V. Britanija i Rusija.

Rat su započele Austrougarska i Nemačka protiv Rusije i Francuske, a ovima se odmah pridružila Velika Britanija. U rat nije ušla Italija, koja je tajno prvo pregovarala sa Nemačkom i Austro-Ugarskom, pa kada nije uspela, ona se brzo sporazumela sa Francuskom i V. Britanijom i u proleće objavila rat Austrougarskoj i formirala italijanski front, koji je bio na granici današnje Slovenije. Odmah po izbijanju rata formirana su tri fronta: Zapadni, Istočni i Balkanski. Austrougarska je po objavi rata otpočela sa mobilizacijom vojske. Prvo su mobilisana u vojsku mlađa godišta, a kasnije u toku 1914. godine i starija.

Tako su i stanovnici sela Ljutova mobilisani u treću pešačku regimentu - puk, a to su mahom bili siromašni zemljoradnici.

"Moj dida Pero zvani Pero Hanzok našo se u trećoj regimenti sa mojim ujakom Stipanom, a u toj trećoj regimenti je bilo puno vojnika iz Ljutova i okoline Subotice. Svi vojnici rezervisti prvo su prošli ratnu vojnu obuku, a ova treća regimenta u prvo vrime bila je stacionirana u Subotici. I dok su još bili u Varoši, u positu mu je očala familija i slikali se za uspomenu kod fotografa.

. "Ovo je poslidnja fotografija mojeg dida Pere. Austrougarske vojne vlasti nisu imale baš puno povirenja u vojničke kvalitete treće regimente, pa je ona iz Subotice vozom pribačena u Grac - Donja Austrija.

U proliće 1915 godine treća regimenta je iz Graca pribačena na italijanski front u Vipavsku dolinu di je dida Pero i poginuo te 1915 g., i još tušta ljudi z našeg sela. Kako se treća regimenta - puk nije tušta isticala na

Na fotografiji iz 1914. g. su najbliži rođaci, Ane Crnković profesorice u penziji, rođene u Ljutovu, a živi u Subotici. U Austrougarskoj vojničkoj uniformi je pokojni dida Pero Skenderović - zvani Pero Hanzok, u crnoj haljini je baka Marija, u sredini sidi mati Klara udata Crnković i tetke Estelika i Kristina. Dida Pero „paor" iz Ljutova, mobilisan je u Austrougarsku vojsku u jesen 1914. g. pa je porodica došla u positu i slikali se za uspomenu, kod fotografa Vajda Šandora.

frontu i u borbama, vojne Austrougarske vlasti treću regimentu prebacivaju sa fronta u Bosnu, di će se treći puk nać na Balkanskom frontu protiv Srbije 1915. godine. Austrougarska vojska je 1914. godine napala Srbiju priko Drine i Save i doživila dva poraza na Ceru i Kolubari. Zbog nesposobnosti da porazi Srbe kralj Franjo Josip Prvi pod hitno je penzionisao komadanta Balkanske vojske

i guvernera Bosne i Hercegovine generalfeldmaršala Oskara Poćoreka. Austrougari u jesen 1915. godine dobijaju vojnu pomoć od Nemačke i Bugarske. Te 1915. godine Nemačkom vojnom savezu pristupile su Bugarska i Turska, a Turska je odma na Kav-kazu stvorila Kavkaski front protiv Rusa. Sa ogromnim vojnim snagama početkom oktobra 1915. godine Austrougari, Nemci i Bugari krenili su na Srbiju. Vojska Srbije se povlači pod borbama, a vojska Crne Gore pomagala je da se srpska vojska povuče priko Crne Gore i Albanije na grčko ostrvo Krf. Treća pešačka regimenta je krenula iz Bosne priko Drine na Srbiju, koja je bila osvojena krajem 1915. godie, a Crna Gora početkom 1916. godine. Vojska Srbije sa izbeglicama našla se na Krfu di su joj pomogli Francuzi da se oporavi. Pošto se ni u ovom na-padu nije istakla, treću pešačku regimentu iz Bosne vojne vlasti prebacivaju Sentu - Bačka, di je puk imo da se odmori i popuni novim vojnicima iz okoline Subotice, pa i iz Ljutova, i da se puk uputi na Istočni front u Galiciju i da se tamo bori sa Rusima."

Na fotografiji „paori" iz Ljutova u uniformama Austrougarske vojske. Na fotografiji sje ujak Ane Crnković - Stipan francišković prvi sa leva i njegov drug iz Ljutova Beca Malagurski, slikali su se 1916. g. kad su bili na otsustvu u Subotici kod fotografa Vajda Šandora. Stipan Francišković je poginijo na istočnom frontu 1916. g. a Bela Malagurski je bio zarobljen.

Šest godina dugo putovanje Bele Malagurskog i njegovih Mirgešana

"Oni su dobili nikoliko dana odmora pa su vozom iz Sente došli u Suboticu, fotografisali se i onda pišice očli u Ljutovo, a to je bome oko 15 km., da se vide sa roditeljima i rodbinom. Posli kraćeg odmora i popune, treći puk je onda iz Sente pribačen željeznicom do Budimpešte, a otale opet željeznicom pa i pišice za Galiciju na Istočni front. Tamo je poginio moj ujak Stipan Franciković digod u jesen 1916. godine.

Njegov drug Bela Malagurski pao je u Rusko vojno zarobljeništvo, a ko ratni zarobljenik bio je sa svojim drugovima transportovan u Sibir. U Sibiru se Bela našo sa još nikoliko Ljutovčana, ratni vojni zarobljenika, radili su u rudniku uglja, koji je bio u vlasništvu gazde Rusa. Tamo u ratnom zarobljeništvu ji je zatekla, prvo februarska i posli tog i oktobarska revolucija 1917. godine. Februarska revolucija srušila je u Rusiji carizam, a formirana je i privrimena vlada sa advokatom Kerenskim, i Rusija je nastavila da ratuje na Istočnom frontu. Revolucionari -boljševici, na čelu sa Lenjinom oktobra 1917. godine ruše vladu Kerenskog i uzimaju vlast u svoje ruke, a ruska vojska kojoj je bilo dosta rata počinje da napušta Istočni front. Onda je otpočo građanski rat izmed "bili" i "crveni".

"Bila" vojska bila je na strani srušene monarhije i privrimene vlade, a crvena je bila na strani revolucije. Naši ratni zarobljenici su naučili malo divanit ruski jezik, a Bela Malagurski sa još nikoliko Ljutovčana se dogovorio sa gazdom da ji prati iz Sibira do grada i luke Odese na Crnom moru. U pet paorskih kola, a kočijaši su bili šestorica Ljutovčana, na čelu sa Belom u proleće 1919. godine su krenili na put za Odesu. Ratni zarobljenici su bili obučeni u civilna odila i na paorskim kolima sa gazdom rudnika Rusom, njegovom familijom i rođacima krenuli su na daleki put, koji je trajo nikoliko miseci i stigli su u Odesu. Gazda Rus koji je u Odesi imao poznanika, rasprodo je paorska kola i konje. Pa je svojim do juče radnicima-zarobljenicima iz Ljutova dao štogod novaca, a on je sa svojima jedne noći sa turskim brodom emigrirao u Tursku. Ljutovčani su se nikoliko dana odmarali kod gazdinog poznanika. Na crnom tržištu prije polaska kupili su malo rane, i onda su krajom 1919. godine krenili pešice u Ljutovo. Rat je u Evropi bio završen. Pišice su išli kroz Ukrajinu i ko ji je zaustavio divanili su mu da su oni Rusini i da iđu svojim kućama. Priko Rumunije, stigli su u današnji Banat, otaleg u Bačku u svoje selo Ljutovo. Putovanje je bilo zdravo dugačko, i trajalo je oko osam-devet miseci, i u lito 1920. godine, oni su bili u Ljutovu. Austrougarska je propala, i dolazi do stvaranja novi država u Evropi: Čehoslovačke, Poljske, Estonije, Letonije, i Kraljevine SHS 1.XII 1918. Ljutovčani su očli iz Austrougarske i posle 6 godina vratili su se u novu državu južnih Slovena na Balkanu - Kraljevinu SHS."

Ovim je moja draga koleginica završila svoju priču o ljudima koje je godinama u životu održavala i vodila samo jedna misao i osećanje: vratiti se u svoj rodni kraj među svoje!

Miodrag S. Mendaragić

Fanki

U malo mlakog mlika izmrvit dvi deke kvasa, dodat po kašike šećera i po kašike brašna pa ostavit na mlako misto da se digne.
Dok se kvas diže, prosijat jednu kilu brašna u zdilu. U sridini brašna triba

napravit udubljenje i metnit u njeg dvi kašike šećera, malo soli, dva žumanceta i dvi kašike bilog vina. Svemu tom dodat dignuti kvas i mišat varnjačom. Mlika se polagano doliva kaliko triba el ne upije svakoje brašno jednako, a tisto triba da je dosta mekano, mekše neg za pogaču. Tisto se muti dosta dugo, sve dok se ne počne jučit od zdile. Na kraju se pokrije bilom salvetom i ostavi da se krene. Kad se tisto krenilo, izruči se na siniju dobro posutu brašnom. Rukom se malo razvuče na debljinu oko dva centi i formom vadi ko pogačice. Fanki se ređaje na bili čaršap da se još malo krenu. Sve se radi na mlakom mistu. U labošku se metne oko jedne kile masti i zagrije na šporeju. U vrilu mast se spuštaje fanki. Triba ji prvo malo razvuć rukom i prstima napravit udubljenje u sridi.
Kad porumenu s jedne strane privrnu se i na drugu. Kad porumenu i sote, vade se. Fanki moraje imat bilu plašu po sridi, okolo.
Kadgod su se fanki najčešće pekli na disnotor, prelo, na Debo četvrtak a moglo je i kadgod drugi put. Mogu se ist sa sirom el posut sitnim šećerom. Najbolji su s pekmezom a ništa njim ne fali ni kad se idu samo tako. Ko kako voli.

Nazdravlje.

Kiselna

Jedni litru mlika prvo uskuvat pa kad se proladi umišat 1 kašiku kiselne u njeg i dobro razmutit da nema grudvica. Onda se mliko poklopi i metne na mlako misto pa se dobro ispokriva da miruje jedno dva sata. Posli tog triba otkrit kiselnu i ostavit na ladno.
Kiselna se mož ist svakako. Mož

se u nju nadrobit kruva a mož je ist i samu s kašikom. Kiselna je najbolja sa slaninom kad se umače kruv u nju. To ne zna samo onaj ko nije košto.

Ana Vojnić Kortmiš

Piše: Marija Horvat

Torta je slada kojoj mož malo ko odolit, torta je obično "finale" na proslavama, svecima u svatovima.

Bili smo u gostima kod Anice Horvat (57), rođene Mačković penzijonerke, koja svoja skromna primanja dopunjiva tako što pravi torte. Anica je rođena na Kelebiji pored glavnog puta, prema državnoj granici. Sića se Anica da se ko dite sigrala u pisku, bilo je i vije i ipi-apač, čuvale su se guske u društvu.

"Volili smo - kaže sagovornica - pravit kolače od piska i vode, pa smo ji onda zakitili cvićom jel travom, da bi bili svečaniji i lipči".

Radni vik je Anica stekla ko prodavačica, ima ćer Slavicu i dvoje unučadi. Danas ona živi u centru varoši u "krletki" na petom spratu ko kaka tica. Ode se često siti prostranstva, piska, ditinjstva. Živi sama, al ne dozvoljava da je samoća "ubija" već pravi lipe torte, voli ji pravit al bome još više ji voli isti. Pogotovo one s lišnjakom i čokoladom, a torti "dinastija", kaže ni jedna nema para.

Kad bi mogla vrati vrime unatrag, Anica bi cigurno bila cukraska. Za prodaju zakuvava i rizance za čorbu. Uveče kad gleda televizor, i dok se

krem jel piškota lade, ona onda uzme malko šlingovat jel heklat.

Kad dođe malo do novaca voli putovat, al to je sve tu blizo, do mora je išla najdalje. Anica nam je još kazla kako nije baš lako pravit torte, obično zna imat i tremu oćel biti zadovoljna mušterija. "Jel ako je štogod dobro čuje se daleko, a ono loše još i dalje", divani snaš Anica.

Za čitaoce Bunjevački novina, naša tortarka, dala je recept Nes kafe torte. Probajte je i vi opravit.

PRIJATNO!

NES KAFE TORTA

Naprave se dvi piškote (veličina 30 x 40 cm) od po 12 jaja sa mlivenim orasima. Kad se prisiku budu četri piškote.

Fil: 12 žumanjaka i 3 cila jajeta kuvati na pari sa 30 deka šećera, 2 kašike za čorbu Nes kafe, 2 rude "Galeb" čokolade od 20 deka. Na pari se kuva, tako što se u veću labošku metne lonac u vodu sa dobro izmišanim kremom i varnjačom miša dok ne budne gusto. Kad se oladi doda se 3 dobro umućena margarina. Izmuti se po litre slatke pavlake mikserom. Piškotu prvo mazati kremom, pa metnit šlag, ovo ponovit četri puta, poslidnja kora mož se ukrasit šamom od ulupani 12 biljanaca, ko više voli mož litru umućene slatke pavlake koristiti

Pravljenje šama za ukrašavanje

12 biljanaca ulupati u čvrst snig, sa 2 šoljice od jogurta (ne skroz pune) šećera.

Obaško 2 šoljice od jogurta (ne skroz pune) šećera kuvati sa deci i po vode dok se ne ispari i budnu mijurići. Onda sastaviti sa ulupanim biljancima i dobro izmišat i šarat tortu.

Naš stari, a sotim i mudriji svit, često je znao divanit – nikad nemoj kasti nikad! Eto, tako smo i mi prošli od našeg divana s Markom Bačlijom. Kad smo prikinili o njem pisat, tušta je bilo oni koji su se interesovali šta se trevljalo dalje. Šta je to još ovaj čivik, bivši gradonačelnik Subotice, prvi državni pravobranilac za Vojvodinu, osnivač pokrajinskog fonda, uradio za svoju Varoš i pokrajinu otkrićemo vam ode:

Birokratija izbliza

Na fakultetu sam učijo, pripovida Bačlija, šta je to birokratija. Al sam je skroz upozno na samom početku moje karijere. Bio sam još student, kad sam počo radit na izdavanju niki uverenja za otpis poljoprivredni dugova Privilegovanoj agrarnoj banki. Bilo nas je još trojica, mladi ko i ja, a šef nam je bio Stipan Bukvić. Zdravo velik šeret iz Kera, a bome volio je i često otvarat fioku na poslu di mu je boca s rakijom stala.

Tako jedan dan, Stipan ko i uvik prima stranke na šalteru, kad stigla nika starija žena. Pa nako dosta bisno veli Stipanu: "Jel gotovo ono moje uverenje?!"

On joj kaže, da dočeka pa će on pogledat, pa uzme knjigu u koju ju je bilužio, i kaže joj da još nije gotovo.

Na to se baba razbisni: "Kako nije gotovo? Ja tu deset dana čekam da bude gotovo to rešenje. Jel ti znaš šta je deset dana?!"

Sve se ovo trevljalo oko jedanajst sati prije podne, kad je Stipan već dobrim naotvaro fijoku, pa kaže babi: "Ta iđi baba, nemoj se srdit rad deset dana. Pa koliko sam ja čeko dok ti nisi podnela molbu?!"

Nije dosta škula, triba malo i prakse

Kad sam diplomiro, prišo sam u Gradsko odvetništvo za pripravnika. Nov sam, teško mi se bilo snać. Primio me glavni odvetnik Vernaški Steva. Rodom je bio iz okoline Novog Sada, al je u Suboticu došo po partijskoj liniji. Bio je radikal, i ko takog su ga prvog streljali Madžari kad su došli 1941. godine u Suboticu. Oma na vrati od Gradske kuće, streljali su trojicu ljudi koji su bili iz državnog monopola. Dogovorimo se da ćemo komunicirat priko dr Bekefija, njegovog zaminika. Kad sutra dan, nosi meni kurir štos papira debo jedno po metra. A odozgor napisano: sačiniti reviziju kasacionom sudu. U ono vrime, kasni trideseti prošlog vika, to je bio Vrhovni sud i jedinstveni sud Kraljevine Jugoslavije. Počo ja to čitat, al nikad kraja, pa pogledam konstataciju u zadnjem rišenju. Di imam šta i vidit, predmet odbijen po treći put, a prisudio je sva tri puta Apelacioni sud.

A parnica se vodila čerez one žute kocke koja je bila oko Gradske kuće, koja je zimi bila zdravo klizava, a sotim i opasna, pa se tušta nji žalilo na nesriće. Mi tražimo da se to ispravi, al to je poso koji je zdravo tušta košta, u ono vrime više od milion dinara. Daklem, ja sad pišem četvrti put, al sad Kasacionom sudu, čija će odluka bit konačna. U to vrime Kraljevina nije imala građansko pravo, već se služila austrijskim građanskim zakonikom i nuz to i Kurijalne decizije - iskustva mađarskog Vrhovnog suda u Pešti. Čitam tako danima, nađem nike sitne stvari koje dotleg još nisu bile primećene, pa napišem tu žalbu na jedno sedam strana.

Odnesem je Bekefiju, kad posli jedno po sata, nose mi predmet natrag, i još mi kaže kurir: "Vratio je glavni - ne valja!"

A, se mislim sve sam pročito, metnio što sam našo, šta sad ne valja?! Al do isteka roka pisanja žalbe, naću valdar štogod. Prigledo sam opet, al nisam našo ništa, pa se odlučim da oni sedam strana sad skratim na jedno četri i po. Odnesem opet Bekefiju, sad već par dana prid kraj roka. Kad posli jedno sat vrimena, iđe glavni i lično mi nosi predmet. Ja se mislim, borme biće gužve, garant će me istirat iz službe. Al kaže Velnački: "Evo, potpiso sam, dobro si napravio!"

A ja se zbunim, pa ga pitam, šta nije valjalo u onom prvom, kad je sve isto ko i kod prithodnog, samo je ovo malko kraće.

Na to mi on kaže: "Nemam ja pojma, ono prvo nisam ni čito!"

On ode, a ja se mislim, škule sam završio, al postupak i praksu nisam savlado. A nauk iz postupka je bio, kad ima još vrimena do kraja roka, ajd da se vrati još jedared, moždar još štogod nađem. Posli sam ovu taktiku primenjivo i ja kod moji službenika, ne kažem

šta ne valja, samo vratim, pa nek traže sami!

I od zaborava mož bit hasne

Po funkciji sam bio i član Saveta narodne odbrane za Vojvodinu, jel sam imo prigled čitave privrede. Pridsidnik tog Saveta bio je pridsidnik Izvršnog veća Vojvodine Geza Tikvicki, a sa strane vojske čuveni general Marko Perčin - Kamenjar, i bilo nas je tu sve zajedno jedno pet - šest. Bilo je to digod 1958 - 59. godine, na jednom sastanku počelo se divanit kako postupit u slučaju ratnog sukoba i kako ga predupridit kad je industrija u Vojvodini u pitanju.

Dobijem zaduženje da rangiram šta od industrije mora i dalje radit, šta triba uništit da neprijatelj ne bi do tog došo, a šta se mož primistit u sigurnije krajove di bi moglo i dalje radit. U to vrime imo sam zdravo puno posla, uglavnom sam na terenu bio i trevi mi se da sam ovaj zadatak skroz smetnijo s uma. Jedno jutro uđem u kancelariju i sekretarica me podsića da triba da budne sastanak Saveta odbrane. Au, šta ću sad?! Znam generala kaki je, oma će zinit na me. Iđem do one kancelarije di je sastanak, a svašta mi prolazi kroz glavu kako da se izvučem. Kako sam ušo, a Geza Tikvicki, pridsidnik Izvršnog veća Vojvodine oma mi daje rič. A ja kažem: "Ja drugovi nisam uradio ništa" - na to oni počnu svi grajit. A general Perčin kaže: "Kako ništa, ja za četiri dana moram kod Tita, šta da mu kažem, da u Vojvodini nema industrije?"

"Nisam uradio, jel za tim nema potribe. Dosta su nam samo jedna velika izolovana klišta, kod Ledinaca se popet na onaj stub što vodi struju i samo jednu žicu prisići i u ciloj Vojvodini nema struje! A sotim ne mož radit ni cilokupna industrija - kažem njim ja!"

Jel u to vrime Vojvodina je imala samo struju iz Kolubare, a svoje nije imala ništa. Kad sam ja to kazo, a oni svi prvo stali, pa onda u glas, jeste to je tako, upravu je on! Onda se krene divan kako obezbedit onu žicu da do nje kogod ne bi došo... Ne mora to bit rat, mož bit i kaka elementarna nepogoda, el tako štogod. General mi kaže, kako imam još četri dana da napišem makar kaki izvještaj da bi on imo šta pokasti Titu. Al otovri se sad glavna rasprava, kako Vojvodina da dođe do svoje struje? Kaže mi general kad sam već ja načo ovu temu, nek je i dovršim, napravim pridlog rešenja i proslidim ga Elektro Srbiji. Uradimo to tako s našim timom, al rišenja slabo ima kad Vojvodina nema svoji izvora energije. Pa onda pridložimo da opravimo toplanu, koja će grijat vodu, a sotim i grad, i radit na više vrsti goriva u zavisnosti koje je kad isplativo. I tako smo napravili prvu termoelektranu u Novom Sadu, posli u Zrenjaninu, pa smo napravili i trafo stanicu u Subotici jačine 110 KW, i sve smo to uradili za tri godine. Još sam za sve ovo dobio orden za vojne zasluge sa zlatnim mačom.

U prošlom divanu sam kazo kako smo pronašli, izračunali i pokazli da je Vojvodina bila zdravo zaostala za ostalim dilovima ondašnje Jugoslavije.

Na osnovu ti zaključaka Vojvodina je dobila da osnuje svoj pokrajinski investicioni fond za zdravstvo, penzioni i tako smo rišili problem investicija. Te investicije uložimo prvo u tri velike i moderne klanice u Subotici, Zrenjaninu i Kikindi. Od ti novaca pokrenut je "Sever" u Subotici, u Novom Sadu "Jugodent".

Jeto tako je od mojeg zaborava bilo hasne!

Formiranje pokrajinskog fonda

U to vrime bio sam i pridsidnik komisije za odobravanje investicioni planova novi objekata i privrede u Vojvodini, pa sam tako lako odobrio i ove projekte oko elektrifikacije i sve je bilo brzo gotovo.

Za ovo formiranje investicionog fonda Vojvodine, najveća je moja zasluga. Al to nije išlo lako, najviše se tom opirala Srbja, bojeći se da će to usitnit i raspršit poslove. A ja ji ubedim da ćemo i mi iz našeg fonda kad triba dotirat Srbiji, tako je zajedničkim ulaganjima stvorena i Vinča.

U isto vrime biraju mene u još dva fonda za brži razvoj nerazvijeni opština u Srbiji i Vojvodini. Tako smo počeli pravit tkačnice i predionice, di su se masovno počele zapošljavat žene. A na bazi tog krenu i velike krojačnice, ko što je "Željezničar" u Subotici, "Novitet" u Novom Sadu, al su one u početku šile samo uniforme za vojsku, miliciju i željeznicu. Odilo je u Subotici šio "Kramer", koji je svoje majstore školovo u Beču.

Oko ti fondova i ulaganja u nji došlo je i do prve pobune Slovenije, jel su davali novce, a nisu imali uvid ni di se, ni na šta se oni troše. Neslaganje je još onda počelo, al se o tom ćutilo i malo ko je to znao, sve dok nije eskaliralo osamdeseti godina proškog vika, pa se pritvorilo u onaj strašni rat.

O bezveznom trošenju novaca iz fondova dobar primer je i ovaj iz Pirota. Odobrili smo od pomenuti novaca u Pirotu fabriku di bi se pravio prenapregnuti čelik. Odem ja tamo da vidim kako iđe gradnja i kako napriduju. Direktor nas primio, opravljene velike zidine, a ja ga pitam kaku on škulu ima za ovu struku. Kaže on ima sridnju škulu i nuz njeg ni jednog metalca. Ja se zabezeknem, pa di ćete to radit? U Sloveniji su počeli pravit isto taku fabriku, nji pet škulovani metalaca je bilo pa nisu uspili, a čemu se vi nadate? Tako je to propalo ko fabrika, a prostor su iskoristili da budne magacin, al su silne novce uludo bačene.

Počnemo mi tako s radom klanica, al meso na kraju zdravo skupo izađe. Onda ja odem u Holandiju u Hag da vidim kako njeve rade i posluju. Kad sam njim se približilo, ono s polja izgleda ko kaki stari salaši, a unutri ko u apoteki, sve čisto, sređeno i samo tri čovika. U bilo obučeni, još i pošu imaje svezanu, jel sve rade roboti, a oni ji samo nadgledaju. Tu su mi kazli da oni imaje 800 zaposleni ljudi, dnevno izostaje s posla 10%, a godišnje kolju dva ipo miliona svinja. Kad sam došo u naš "29. novembar" pitam i nji za sve ove podatke. Kaže mi, imamo zaposleni 2.300 radnika i šest direktora, od tog dnevno fali 30% ljudi, a godišnje koljemo 800.000 iljada tovljenika. I jeto računice, imamo dva puta više zaposleni, koljemo tri puta manje neg oni i tu je nevolja što nam je skupo meso, ne možemo na svitsko tržište.

S razvitkom industrije započelo se i odgovarajuće škulstvo, najprije sridnje škule, a onda i fakulteti. Tako sam pridložio da i u Subotici, osim u Novom Sadu bude bar jedan fakultet i otvoren je Ekonomski, pridlago sam i Mašinski, čerez "Severa" i "Bratstva", al nije otvoren, jel nije bilo naučnog kadra. I u Novom Sadu smo muku mučili, dolazili nam profesori honorarno iz Beograda i tako je lagano pravljen Novosadski univerzitet.

S.K.O.

(Ante Sekulić, Rječnik govora bačkih Hrvata. Zagreb [Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović"], Zagreb, 2005, 696).

Rečnik Ante Sekulića koji se pred nama nalazi neobična je knjiga, a najviše po tome što je svoja oskudna znanja o lekikografiji autor pokušao da primeni na dijalekatskim činjenicama – koje ne ume ni [za]beležiti ni [pro]tumačiti.

Sekulić, naime, nije dobro definisao ni prirodu posla u koji se upustio niti je razumeo njegov smisao: on piše **savremeni** dijalekatski rečnik, a u njemu se, po sasvim proizvoljnim kriterijima, našla građa o ličnim ili geografskim imenima (pri čemu su ova poslednja čudno „usklađena sa hrvatskim standardom", ali se nikako ne mogu dovesti u vezu s prilikama u govorima Bunjevaca i Šokaca), a u rečniku se našlo i mnoštvo ispisa iz starih knjiga, štampanih najčešće u 18. i 19. veku (mada se među njima nađe i pokoja još starija), a odrednice su akcentovane prema **današnjem** autorovom „znanju". Već takvo slobodno mešanje današnje dijalekatske realnosti sa prilikama **i u starom i u modernom „književnom" jeziku** pokazuje nedovoljnu autorovu spremu za bavljenje poslovima u koje se upustio, ali i njegovu golemu ambiciju da svakoj reči koju je negde čuo odredi „dijalektalni status" i da na nju stavi „hrvatsko zvono".

Pokušaćemo ovde da ukažemo samo na neke Sekulićeve nesporazume sa činjenicama i polazimo od onih najozbiljnijih.

Sekulić beleži leksiku „bačkih Hrvata", ali je čudno da su se iz njegovog razmatranja sasvim „izgubili" Šokci i da se u njegovom rečniku nalazi samo leksika Bunjevaca. To se pokazuje i činjenicom da se u rečniku nigde ne srećemo ni sa jednom šokačkom dijalekatskom osobenošću, a morali bismo makar s onom koja se tiče čuvanja staroga dugog „akuta", po čemu se Šokci najizrazitije razlikuju od Bunjevaca. U vezi s tim treba reći da Sekulić uopšte ne shvata prirodu akcenata u govorima čiju leksiku beleži: on veli da je „novi akut" **u bunjevačkim govorima** potvrđen primerima u kojima takvog akcenta **nema** (*rúka, rádit, skákat, gláva, pítat*, tj. u svim tim primerima nalazi se novi dugi uzlazni akcenat, a ne „novi akut"), a jedini primer u kome bi se takav akcenat mogao naći (*sačūvam* – str. 19) u rečniku je korektno zabeležen kao *sàčūvam* (! – 517). Sekulić, dakle, nije razabrao da je šokački akcenatski sistem stariji od bunjevačkog, a da je bunjevački u celini **novoštokavski** i da se u vrlo visokom stepenu podudara sa prilikama u glavnini srpskih govora u Vojvodini (uz čuvanje tek pokoje „zapadne" osobine). Sekulićevo nesnalaženje u predstavljanju bunjevačko-šokačkih akcenatskih odnosa lakše će se, međutim, razumeti ako se kaže da on, i inače, ima mnogo problema sa obeležavanjem akcenata uopšte: on, recimo, beleži uzlazne akcente na jednosložnim rečima (*àt, bìr, bìk, dòm, zrìl, màrc / màrt*, Màrin *dàn*; *blíd, blíz, kvás, žbír*) ili na kraju reči (*arslàm, adrèn; donašát, kurják*); u njegovim zapisima srećemo se sa vrlo čudnim akcenatskim odnosima, odn. alternacijama (*g'anak ~ gànkā, j'arbol ~ jàrbōla, j'are ~ jàrēta* – uspravnom crtom označavam tzv. kratki silazni akcenat), ali i sa mnoštvom drugih proizvoljnosti, posebno u obeležavanju posleakcenatskih dužina (*zàrūčēnē, zàrūčījō, zànīmījō, zanèmārījō, zàjōvījō, zàkādījō, zàglībīlā*). Sekulić je u svom rečniku akcenat označavao samo na odredničkoj reči (tzv. „natuknici") i na njenom obliku u rečničkom kontekstu i kad je takve besmislene zapise mogao dopustiti na tako maloj količini teksta, možemo pretpostaviti da tačnog zapisa u knjizi ne bi bilo –da je akcentovao ceo kontekst. Može se, naime, u bunjevačkim govorima desiti da se uzlazni akcenti pojave na jednosložnim rečima, ali se to dešava samo u slučajevima kada se reč „skrati", odn. kad se izgubi krajnji samoglasnik (*ìć* od *ìći, dóć* od *dóći, kást* od *kásti, trést* od *trésti* i sl.), a u drugim slučajevima takva se pojava ne može zamisliti. Ne može se, međutim, zamisliti ni pojava takvoga akcenta na kraju višesložne reči (*arslàm, adrèn; donašát, kurják*), a na beleženje onolikog broja dužina iza akcenta može se gledati ili kao na dečju igru ili kao na staračku dokolicu: u bunjevačkim govorima, naime, iza akcenta može se pojaviti samo **jedna** dužina (*zàrūčene,* ali *zarúčijo* i sl.).

Tako se, dakle, može gledati na Sekulićeve dijalektografske zapise, a ništa uspešniji on nije ni kad je reč o leksičkom repertoaru koji je ponudio nauci i svojim čitaocima. U njegovom leksičkom „izboru" našlo se mnoštvo reči koje su se, najčešće – slučajno, mogle pojaviti u nekom novinskom tekstu ili prastaroj knjizi i odmah se „kandidovati" za uključenje u rečnik (takve su, recimo, *akšam, akmak, amal, banderij, benevreci*), a među njima ima mnogo ličnih imena, imena gradova, regija, država, etničkih grupa, dakle – svega onoga o čemu nosioci govora ne znaju ništa i što u dijalekatski rečnik može ući samo u slučaju kad se kriteriji odbira građe potpuno razvežu kao u knjizi o kojoj govorimo. Bunjevci znaju za *Baranju, Banat, Braziliju, Liberiju, Baskiju, Kartagu*, ali ne i za *Srem, Bajšu, Tavankut, Pačir*; Bunjevci su čuli za *Ážiju* i *Erópu*, ali da bi to mogle biti *Ázija* i *Euròpa* – to su prvi put mogli naučiti samo od Sekulića; oni znaju za *celuloid* ili afričku *džunglu*, ali nisu čuli za *kiseljak* ili *klinaru*; po Sekuliću, današnji „bački Hrvati" znaju samo standardne hrvatske nazive meseci (*siječanj, veljača* i dalje), ali ne i *januar, februar, apriluš, junijuš, avgustuš, september, okto(m)ber, november, december*. Itd.

Leksikografski postupci Sekulićevi jednako su nezasnovani kao i njegovi zapisi i leksički repertoar koji se u rečniku našao. Primerima koje smo gore pomenuli (*g'anak ~ gànkā, j'arbol ~ jàrbōla, j'are ~ jàrēta*) ovde bismo mogli dodati i mnoštvo drugih u kojima ili nema drugih oblika osim onoga odredničkog ili su oni problematični, da ne kažemo – proizvoljni. Tako, na primer, nema podataka o paradigmama imenica *dim, div, dìzgin, dlan, dlìtō,* a odnose između infinitiva i prezenta u primerima *dokaskívat ~ dòkāskujem, dokázat ~ dokážem, doklátit se ~ doklátim se, dokúpit ~ dokúpim, dolàgat ~ dòlāžem* može tako predstaviti samo ona vrsta „stručnjaka" koja ne zna ni čime se bavi, a kamoli kako se tim poslom treba baviti. Dodajemo tome i dva Sekulićeva ispisa iz „knjiga starostavnih" u kojima treba videti elemente današnje „hrvatske" leksike u Bačkoj: ***slòvīnskī*** (Budim, 1683), ***zàrunjāvīt*** -im (Sub., 1870), pri čemu treba reći da se prvi akcenat može naći u nekim štokavskim govorima, ali ne i u Bačkoj, a onaj drugi – samo u besmislenom Sekulićevom zapisu.

U Sekulićevom rečniku, kako vidimo, ima svega – osim podataka kojima bi se moglo verovati.

A najmanje se, nažalost, može verovati njegovom naučnom moralu. Evo zašto.

U svom „popisu literature" autor rečnika o kome govorimo naznačio je nekoliko desetina knjiga i drugih čudno „poslaganih" izvora, ali među nema *Rečnika bačkih Bunjevaca* Marka Peića i Grge Bačlije (dalje skr. P-B) – iz kojeg je preuzeo makar tri četvrtine (možda čak i četiri petine!) odrednica za svoj *Rječnik* (dalje skr. – S). To pokazuje prosta „računica" izvedena brojanjem odrednica u okviru dvaju početnih i dvaju završnih slova u obama rečnicima: na 59 stranica u P-B našlo se 1795 odrednica, a u S na 71 str – 1987 odrednica; pokazuje se, dalje, da se u obama rečnicima nalazi 1390 istih odrednica, pri čemu se u P-B našlo i 405 onih kojih nema u S, dok je u S zabeleženo 597 onih kojih nema u P-B. Ako smo rekli da se u S našlo mnoštvo reči koje se tamo, ni po kojem kriteriju, ne bi smele naći, a da su sve jednako nesrećno zapisane i protumačene (dakle – i one kojima tamo jeste mesto i one koje je otud trebalo isključiti), jasno je da je Sekulić svom ***stručno-naučnom fijasku*** pridružio i onaj ***moralni***. I to u obliku kome se paralele mogu tražiti jedino tamo gde je od nauke i istine mnogo važnije – trgovati i naukom i istinom.

Sekulić je jedino u tome bio dvostruko uspešan: nigde nije pomenuo ni *Imenoslov bačkih Bunjevaca* istih autora. A mogao je otud prepisivati prava bunjevačka imena i ne bi imao potrebe da svoj spisak proširuje srpskima i da i njih, sve zajedno, „pohrvaćuje".

prof. dr Dragoljub Petrović

Gledajte svake druge nedilje na drugom programu Radio Televizije Novi Sad emisiju „S P E K T A R" od 16 sati i 30 minuta do 17 sati.

Slušajte radio emisiju „BUNJEVAČKA RIČ" na bunjevačkom jeziku:
svakog petka na trećem programu od 100 Mhz Radio Vojvodine
svakog petka od 22 sata do 22 sata i 30 minuta i
na „Radio 103" u Subotici
svake nedilje od 17 sati i 30 minuta do 18 sati i 30 minuta.

ŽENSKI ODBOJKAŠKI KLUB „SPARTAK”

VIŠE OD 60. GODINA TRADICIJE

Nekada…

Subotica je odavno poznata po kvalitetnoj odbojci. Odbojkaški klub "Spartak" osnovan je sada već davne 1945. godine. Tada je ovaj klub imao i ženski i muški tim. Prve dame "Spartaka" su bile: Štefanija Perhač-Milošev (kapiten ekipe), Vujić S. Nađ, Vujadinović, Orman, Čukurov, Jaramazović, Aradski, Poljaković, Tot, Palfi, Rajčić, Miletin, Harmat.

Sve do 1969. godine klub je imao zajedničku upravu sa muškom ekipom. 1970. godine pri klubu stvara se sekcija ženske ekipe sa sportskim radnicima koji su se posebno bavili razvojem ženske odbojke. Na čelo sekcije, a kasnije kluba ŽOK "SPARTAK" dolazi Josip Marković, koji je i danas aktivan kao predsednik Skupštine kluba. Jedan je od najzaslužnijih za rezultatsko trajanje kluba.

Devojke Spartaka koje su trenirale sa puno ljubavi, 1946. godine osvojile su drugo mesto u prvoj Saveznoj ligi Jugoslavije. U naredne dve sezone zauzele su treće mesto na tabeli. Godine 1949. osvajaju ponovo drugo mesto. Sličan rezultat ponavljaju i narednih godina: 1950. godine III mesto, 1951. godine II mesto, 1952. godine ponovo treće mesto, a 1953. godine bile su četvrte. Međutim, srećna zvezda ih napušta, pa tako 1954. godine odbojkašice Spartaka napuštaju prvu Saveznu ligu.

Ipak, priča o subotičkoj odbojci i dalje se nastavlja, iz Spartaka niču nove Jugoslovenske reprezentativke: Perhač-Milošev, Nađ, i Orman. U analima odbojkaškog sporta zabeleženo je da je Perhač-Milošev bila kapiten naše nacionalne selekcije punih deset godina.

Žene odbojkaškog kluba Spartak godinama su se takmičile u nižem rangu, da bi posle dužeg perioda uspele da zabeleže bolje rezutlate i tako se 1970. godine vrate u Drugu saveznu ligu. Ovaj klub je pružao mnogo, a u isto vreme je tražio talente iz svog pogona. Godinu dana nakon ulaska u viši rang na "sceni" se pojavljuje nova generacija: Tot, Pulman, Đordan, Marković, Filipović, Čović, Krnjajski, pok. Pušin, Domjanić, Čanji, Peić, Ćopić, Ištvančić, Janković, Vučković, J. Filipović, Bogosavljev. Neke od njih

postaju i Omladinske reprezentativke Jugoslavije (S. Marković, S. Filipović i M. Čović). Godine 1976. Spartak ponovo ulazi u Prvu Saveznu ligu. Međutim mladost i neiskustvo je učinilo svoje. Nisu uspele da se zadrže u elitnom društvu, pa tako ponovo odlaze u niži rang. Iz ove generacije Sonja Marković od 1977-1981. godine nastupa 84 puta za reprezentaciju Jugoslavije.

Trud se ponovo ispaltio, jer nakon dužeg perioda, tačnije 1991. godine, one se ponovo vraćaju u prvu Saveznu ligu i iste godine igraju u polufinalu kupa Jugoslavije. Njihova upornost, talenat i trud će se i te kako isplatiti, jer u narednim godinama biće stabilni prvoligaši, tako da će 1996. godine osvojiti četvrto mesto i pravo učešća u kupu Evrope - CEV.

O ŽOK Spartak sve se više priča i piše po novinama i to s razlogom. Te 1996. godine ekipa Spartaka igra u finalu kupa Jugoslavije, osvaja drugo mesto i ostvaruje pravo učešća u kupu pobednika kupova Evrope, gde ostvaruje zapažene rezultate. Kroz kvalifikacije ostvaruje plasman za takmičenje u ligi kupa pobednika kupova, i osvaja šesto mesto u grupi. Ova ekipa je igrala najčešće u sastavu: J. Romić, M. Mikić, B. Radulović, M. Radulović, T. Radulović, Tikvicki, Rizova, Lavrnić, Branisavljević, Dobo, Kačavenda, Zakić, Antić i Borišić.

2003. godine stvara se nova, mlada i perspektivna ekipa koja će mnogo doprineti subotičkoj odbojci: Branka Nikić, Bojana Milićević, Laura Tikvicki, Mina Kalinić, Kristina Češljar, Biljana Bašić, Ivana Kujundžić, Sanja Vuković, Miljana Salatić, Vesna Jovanović, Ivana Pavlišin i Gorana Maričić.

Ova ekipa u prvenstvu 2003/2004 osvaja četvrto mesto i plasira se u kup CEV-a. Na turniru u Ukrajini uz učešće ekipa iz Ukrajine, Danske, Bosne i Hercegovine osvaja ubedljivo prvo mesto i plasman u osminu finala, gde se sastaje sa ekipom "Sjenica" iz Slovačke, (kasnijim finalistom ovog kupa) i posle vrlo dobro odigrane dve utakmice završava ovo takmičenje, što se smatra najbolje ostvarenim rezultatom od ekipa SCG koje su se takmičile u ovom rangu takmičenja. U kupu SCG ekipa Spartaka 2004. godine u polufinalu gubi od ekipe "Poštar" iz Beograda. U prvenstvu SCG sezona 2004/2005 Spartak osvaja visoko treće mesto i ponovo se plasira u Evropski kup CEV-a.

U skorije vreme mesto u reprezentaciji SCG ostvarile su: Mina Kalinić, Ivana Kujundžić, Branka Nikić, Vesna Jovanović, Bilja Bašić, Sonja, Klisura, Danica Marković, Bojana Milićević i Kristina Češljar je bila na širem spisku.

Za proteklih 60 godina u klubu je radilo više trenera, ali ćemo napomenuti samo one koji su obeležili značajnije periode rada u klubu: Perhač-Milošev, Arpad Seker, pok. Stevo Rajić, Tomislav Taušan, Akoš Budinčević, Akoš Seke, Ilija Tubić, Đorđe Radulović. Akoš Budinčević i Radoslav Svirčev, za vreme svog rada ostvaruju zapaženije rezultate u klubu. Goran Ilić, u periodu od 1995 - 2002. godine sa ekipom ostvaruje rezultate koji su prvi put od postojanja kluba omogućili da se Spartak takmiči u evropskim takmičenjima. U sezoni 2003/2004 i 2004/2005 trener Zoran Kovačić u nacionalnom prvenstvu sa ekipom osvaja četvrto i treće mesto i vrlo uspešno takmičenje u kupu CEV.

Nastavit će se!

Livija Tričko Stantić

Pripremio: ***velemajstor Nikola Sedlak***

POLUFINALE PRVENSTVA SRBIJE ZA ŠAHISTE

U Beogradu je od 23 do 31. januara ove godine održan kvalifikacioni turnir za prvo pojedinačno seniorsko prvenstvo Srbije u šahu.

Učestvovalo je 42 takmičara a tempo igre je bio devedeset minuta plus bonifikacija od tridest sekundi po potezu do kraja partije. Svi učesnici su sami snosili troškove boravka. Obezbeđen je bio nagradni fond u ukupnom iznosu od 250.000 dinara raspoređen u šest nagrada. Prva nagrada 60.000 dinara a deveta 10.000 dinara. Igralo se devet kola po švajcarskom sistemu. Turnir je bio poluotvorenog tipa jer su nastupili igrači sa rejtingom od 2300 pa naviše.

Od ovog opšteg principa u interesu razvoja omladinskog šaha data je mogućnost da svako registraciono područje može da prijavi do deset omladinaca ispod garantovanog rejtinga.

Nakon uzbudljivih borbi plasman na šampionat Srbije obezbedili su: inter. majstori Zoran Arsović i Slaviša Brenjosa 6,5 poena, Jovan Todorović, inter majstor Branko Tadić i velemajstori Bojan Vučković i Miodrag Savić sa po 6 poena.

Interesantno je napomenuti da su i velemajstor Dušan Rajković, inter. majstori Miša Pap i Borko Lajthajm osvojili 6 poena, ali su imali slabije dodatne kriterijume koji se računaju kod deobe mesta. Najprijatnije iznenađenje turnira bio je Jovan Todorović, koji se zasluženo po prikazanoj igri plasirao na svoj prvi šampionat u karijeri. Do trećeg mesta došao je pobedivši dva jaka velemajstora Miodraga Savića i Dušana Rajkovića i inter. majstora Mišu Papa koji su mu bili u tom momentu i konkurenti za najviši plasman, da bi na kraju remizirao sa velemajstorom Bojanom Vučkovićem.

Sve to pokazuje da je konstantno ceo turnir dobro odigrao. Ostalih pet koji su se kvalifikovali bili su u užem ili širem krugu favorita.

Nažalost nijedan omladinac ili šahistkinja ni u jednom momentu nisu bili ni u šansi za plasman. Naša proslavljena šahistkinja Nataša Bojković je osvojila 5,5 poena a najbolje plasirani omladinac Nikola Nestorović 5 poena..

Završetkom ovih kvalifikacija po-punjena je lista učesnika prvog šampionata Srbije, po svim kriterijumima. Šampionat će se igrati u martu najverovatnije u Vršcu.

Takmičiće se 14 igrača i to: četiri sa prošlogodišnjeg prvenstva SCG, 6 sa ovih kvalifikacija, tri najbolje plasirana na rejting listi i omladinski prvak Srbije. Imena sa rezervama po svim kriterijumima su poznata i turnir bi trebao da bude trinaeste kategorije. Prošlogodišnji je bio 10 kategorije. Ako se svi ovi podaci analiziraju sa aspekta podizanja značaja šamionata u razvoju vrhunskog šaha, primećuje se da je napravljen pomak. On je mogao biti sigurno i veći.

Za sledeću godinu termin mora najmanje šest meseci ranije biti poznat, za vrhunske velemajstore na koje računa i selektor mora se obezbediti gratis pansion i povećati nagradni fond, i smanjiti cene smeštaja i ishrane jer ove godine tek osmom nagradom su se mogli pokriti troškovi boravka. Kada se sve to popravi onda nećemo imati sadaš-nji slučaj da je od 42 učesnika tridesetak iz Beograda..Na kraju prikazaću Vam efektnu pobedu junaka ovih kvalifikacija Jovana Todorovića protiv velemajstora Dušana Rajkovića.

Todorović, J (2381) – Rajković, Du (2511)
ch-SER Qualification Beograd SER (3),25.01.2007

1.e4 c5 2.Sf3 Sc6 3.d4 cxd4 4.Sxd4 Dc7 Ovo otvaranje zove se Paulsenova varijanta Sicilijanske odbrane koja se dosta često primenjuje i na visokom nivou. 5.Sb5 Da5+?! [Uobičajan potez u ovoj poziciji je 5…Db8 i to je i najbolje polje za crnu damu u ovoj poziciji.] 6.Ld2 Dd8 7.Ld3 a6 8.S5c3 e6 9.0-0 Sf6 10.Le3 b5 11.Sd2 Le7 12.f4 d6 13.Df3 Ld7 Obično se lovac stavlja na polje b7 međutim crni je bio sprečen jer bi usledilo e5,što znači da se može konstatovati da već sada nešto nije u redu sa crnom pozicijom. Sada se među ostalom vidi zašto je bilo boloje stati damom na b8. 14.Tae1 h5 [Riskantno bi bilo 14…0-0 zbog 15.g4 i crni potpada pod napad.] 15.h3 h4 16.a4! Beli igra na oba krila. 16…b4 17.Sd1 Sada se pojavilo polje c4 preko kojeg će beli graditi igru. 17…e5 18.Sc4 Tb8 19.a5! Slobodno se moze reći da je crni strateški izgubljen jer ima puno slabosti u poziciji a to su polja b6,d5,pešaci a6 i h4 kao i nepovoljan položaj figura. 19…0-0 20.Lb6 Dc8 21.Sde3 Sada su sve figure belog uključene u akciju. 21…exf4

Diagram

22.Sd5! Beli forsira događaje i ne želi gubiti vreme u napadu.Nakon ovog poteza crni je u teškoj poziciji. 22…Le6 [22…Sxd5 nije preporučljivo zbog 23.exd5 Se5 24.Sxe5 dxe5 25.Txe5 i ne vidi se kako će se crni odbraniti od Th5 sa matnim pretnjama.] 23.Dxf4 Sxd5 24.exd5 Lxd5 25.Sxd6 Dd7 [Da je crni odigrao 25…Lxd6 išlo bi 26.Dxd6 Le6 i posle 27.Df4 pao bi crni pešak na h4.] 26.Sf5 Lf6 27.Dg4 pretnja je Sh6 27…Le6 28.Sh6+ Kh8 29.Dh5 Tfc8 30.Sg4+ Kg8 31.Dh7+ i crni se predao jer nema odbrane od mata.Npr. 31…Kf8 32.Lc5+ Se7 33.Dh8# 1-0

Piše: dr Andrija Peić

PRIHRANA PŠENICE

Tokom jeseni vladale su nepovoljne vremenske prilike kod sitve pšenice. Pšenica koja je posijana posli 15. oktobra samo je dilom nikla zbog suše u zemljištu. Pritila je opasnost da posli novembarski padavina iznikne te nepripremljena uđe u zimu. Zahvaljujuć toplom vrimenu tokom novembra i decembra miseca pšenica je sva iznikla, s obzirom da je u početku novembra palo i dovoljno padavina za klijanje i nicanje. Pšenica se nalazi u fazi tri lista, izbokorila je i utrošila azot pa triba organizovat prihranu.

Azot je najbitniji elemenat koji se koristi za prihranu pšenice, jer utiče na razvoj stabla i lisne mase di se priko fotosinteze formira organska materija i prinos. Do okončanja bokorenja pšenica utroši oko 40 kg azota po ha, od vlatanja do cvatanja oko 60 kg a u formiranju zrna oko 40 kg po ha. Ukupno u toku vegetacije pšenica utroši oko 140 kg azota po ha što je dovoljno za prinos oko 5 tona.

Pšenicu je nužno obezbidit azotom tokom cile vegetacije, jer ga ona usvaja počev od nicanja pa sve do punog nalivanja zrna.

Koja đubriva koristit i kad

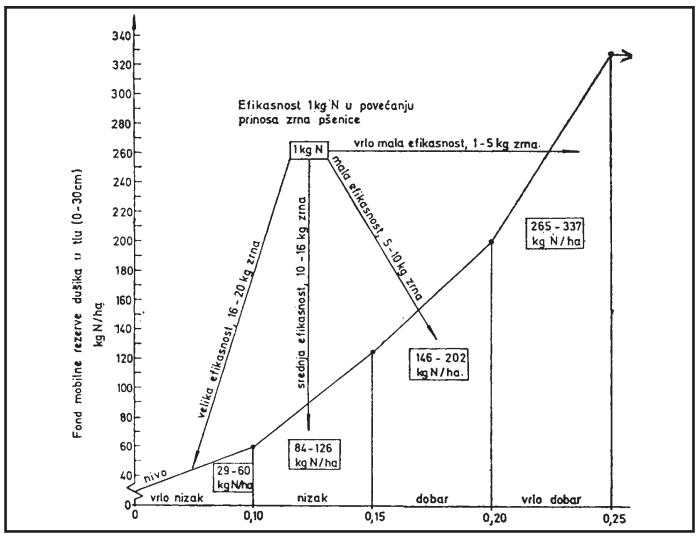
Da bi se utvrdila potribna količina azota koju triba unet u zemljište priko đubriva triba N-min metodom utvrdit sadržaj mineralnog azota u zemljištu. Ukoliko je sadržaj azota u nitratnom obliku u zemljištu 80 kg po ha onda se za prinos od 6 tona pšenice po ha unosi 70 kg azota priko đubriva u prihrani.

Za prihranu se koriste urea, AN i KAN di azot u sva tri đubriva ima istu vridnost u formiranju prinosa pšenice.

Urea sadrži 46% azota u amidnom obliku. Ne ispira se, pa se prihrana može obavit već početkom februara kad se može uć u njivu bez poslidica od gaženja. Kad temperatura dostigne 8 stepeni C, pod uticajom amonijačni bakterija amidni oblik prilazi u amonijačni, a zatim pod uticajem nitrifikacioni bakterija amonijačni azot prilazi u nitratni koga biljke najlakše koriste, a to je upravo u momentu kretanja vegetacije.

AN sadrži 33,5% azota polak u amonijačnom a polak u nitratnom obliku. Pošto se nitratni oblik azota pri većim padavinama ispira AN triba koristit pri kretanju vegetacije da bi se nitratni azot pri prolazu ka podzemnim vodama iskoristio korenov sistem, jel AN brzo diluje. U slučaju nedostatka azota blidila u proliće triba primenit AN.

KAN sadrži 27% azota u amonijačnom i nitratnom obliku pa se koristi istovrimeno kao i AN. Pošto sadrži kalcijumkarbonat njegova se primena priporučuje na kiselim zemljištima.

Da bi se obezbidio azot tokom cile vegetacije triba izvršit dvi prihrane pšenice. U prvoj prihrani unet do 60 kg azota da ne bi došlo do njegovog negativnog dilovanja na biljke, a priostalu količinu u drugoj prihrani. Pošto se pšenica nalazi u fazi tri lista i izbokorila je, prvu prihranu triba izvršit krajom februara a drugu krajem marta miseca. U slučaju sušnog vrimena pri drugoj prihrani može se koristit 25% rastvor uree, s obzirom da se đubriva u tečnom obliku lakše usvajaju.

U slučaju nedostatka azota ili fosfora i kalijuma u vegetaciji pšenice, mogu se koristit kristalna đubriva u dopunskoj prihrani oko 5 kg po ha. I ako je to mala količina hraniva ova đubriva stimulišu korišćenje hranljivi materija iz zemljišta i sotim utiču na povećanje prinosa.

Efikasnost azota

Efikasnost azota u povećanju prinosa kod pšenice zavisi od sadržaja azota u zemljištu. Ukoliko u zemljištu ima do 60 kg azota po ha, jedan kg azota povećava prinos od 15 do 20 kg zrna. Ukoliko je sadržaj azota u zemljištu do 126 kg po ha, jedan kg azota povećava prinos 10 do 16 kg zrna. Pri većem sadržaju azota u zemljištu, efikasnost azota unetog priko đubriva se smanjiva, što je prikazano na slici.

Promašaji kod prihrane

Ne smi se kasnit s prvom prihranom, jer se propušta prilika da se poboljša gustina sklopa, povećava bokorenje a s tim i broj klasova. Radi tog prvu prihranu triba počet čim to dozvole vrimenske prilike. Grši se ukoliko se bujni usivi prihrane većom količinom azota, jel u toku vegetacije može doć do poliganja usiva i podbačaja u prinosu. Radi tog, bujne usive triba đubrit s 20% manje azota u odnosu na optimalne količine.

Dragan Tovarišić: HOROSKOP za MART

OVAN: Tokom ovog meseca možete imati mnogo poslovnih uspeha, a i finansijska situacija bi trebala biti odlična. Čak i ako niste zaposleni imate velike šanse da se zaposlite. Pored vas je divna osoba, a ako još niste venčani krajnje je vreme za brak.

BIK: Pred vama je jedan od najpovoljnijih poslovnih perioda u životu i bez velike muke i truda moći ćete postići odlične rezultate. Nastavite istim tempom i uspeh vam je zagarantovan. Niko ne može da naruši vašu ljubavnu sreću, jer su osećanja obostrana.

BLIZANCI: Zahvaljujući vašim sposobnostima, nadređeni mogu da vam daju veća ovlašćenja, ali i zaduženja i odgovornost. Međutim, i finansijska situacija će biti bolja i stabilnija. Pored trenutne emotivne veze ukazuje se prilika za još jednu. Pazite da se ne spotaknete.

RAK: Preopterećeni poslovnim obavezama, a u nemogućnosti da ih i pored sve dobre volje odradite do kraja, bićete neraspoloženi i nezadovoljni poslovnom situacijom. Zbog toga će i emotivni odnosi biti prilično hladni.

LAV: Posedujete velike organizatorske sposobnosti, koje će vam tokom ovog meseca itekako biti potrebne kako biste stigli udovoljiti svim obavezama. Dobra organizacija je pola uspeha, pa vam do dobrih rezultata nije daleko. Na ljubavnom planu bićete sputani.

DEVICA: Ako se bavite nekom uslužnom ili zanatskom delatnošću očekuje vas veliki uspeh, ali trebate paziti na dokumenta kako ne biste došli pod udar zakona. Nesuglasice na emotivnom planu će kulminirati i možda je dobar trenutak da ih napokon okončate.

VAGA: U narednom mesecu neće doći ni do kakvih poslovnih promena. Mada su mogući određeni troškovi oni neće znatno uticati na finansijsku situaciju, jer su prihodi veoma dobri. Nemate nameru da bilo šta menjate u emotivnoj vezi, mada vas nešto tišti, o čemu biste trebali razgovarati sa voljenom osobom.

ŠKORPIJA: Mogući su neočekivani obrti na poslovnom i posebno finansijskom planu, koji će vas itekako oneraspoložiti i sprečiti da dalje napredujete. Pravi krivac ste vi i vaša loša procena. Na emotivnom planu nemate problema, ali će vas posao za trenutak odvojiti od partnera.

STRELAC: Zabrinuti ste zbog poslovnih aranžmana koje ste nedavno sklopili, jer strepite nad njihovim i vašim pozitivnim rezultatima, ali nemate razloga za brigu. Spas stiže iznenada. Svojim ponašanjem doprinosite lošim emotivnim odnosima i stanju.

JARAC: Razmišljate na koji način da postignete što viši poslovni položaj i status, a uzimajući u obzir vašu upornost i sve kvalitete izgledi za uspeh su veliki. Od emotivne veze s pravom mnogo očekujete, mada do nedavno niste imali takav osećaj.

VODOLIJA: Vaša poslovna situacija kreće neplaniranim tokovima, pa biste mogli izgubiti i volju i želju da bilo šta radite. Imate osećaj da se sve urotilo protiv vas i možda ste u pravu!? Ni emotivna situacija neće biti ništa bolja.

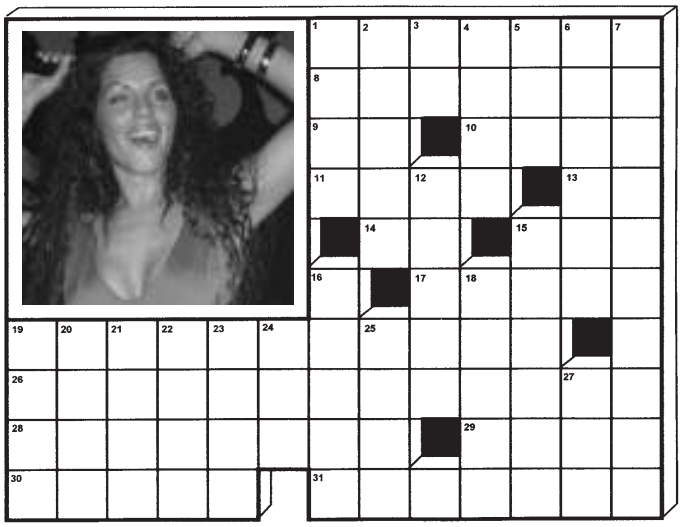
RIBE: Ili imate nameru da menjate posao ili ste to nedavno učinili, ili će na trenutnom radnom mestu biti prisutne promene. U svakom slučaju ćete se uspešno prilagođavati na novonastale okolnosti. Aspekti na emotivnom planu su odlični i ostaje vam samo da ih realizujete.

U K R Š T E N E R E Č I

VODORAVNO: 1. Instalacija za provođenje vode; 8. Koje se mogu obrati; 9. Uz, pri; 10. Žućkasto-bela boja; 11. Nojeva barka; 13. Slovo grčkog alfabeta; 14. Hemijska oznaka za Ilinijum; 15. Blato; 17. Najjače karte; 19. Naša pevačica sa slike; 26. Deo Rumunije; 28. Ispitivači javnog mnenja; 29. Aleksandar odmila; 30. Saitova imenjakinja; 31. Srećni;

USPRAVNO: 1. Najzdravije piće; 2. Torovi; 3. Drugi stepen dijatonske skale; 4. Vrsta kita; 5. Vrtlog; 6. Nekadašnji nemački fudbaler; 7. Razrušeni; 12. Razred, kategorija; 15. Male kuće; 16. Mesto u Kanadi; 18. Naša valuta; 19. Uzrast; 20. Žensko ime, Ernestina; 21. Vrsta žutosmeđe tkanine; 22. Strano žensko ime; 23. Ime glumice Nilsen; 24. Mesto u Centralnoafričkoj Republici; 25. Takmičenje u znanju ili veštinama; 27. Ime plivača Torpa.

Dragan Tovarišić

REŠENJE IZ PROŠLOG BROJA:
VODORAVNO: položaj, okanica, Lozovik, Oma, oda, vi, Ota, Ita Rina, ŽIVOJINOVIĆ, s, Ivanova, eb, da, civili, stalak, Akala, brinuti.

Godišnja: 420 dinara
Polugodišnja: 240 dinara

Platit možete na naš tekući račun kod:
BANKA INTESA na broj: 160-143270-73
sa naznakom za pritplatu.

čikos ŠTAMPA

Preduzeće za zapošljavanje i rehabilitaciju invalidnih lica

HEIDELBERG
četvorobojna štampa

Xerox
digitalna stampa

Reklamni materijali, prospekti
Knjige, brošure, novine, časopisi
Kompjuterski beskonačni obrasci
Obrasci za platni promet
Kutije malog formata
Školski pribor - sveske
Vizit karte, pozivnice
Blokovska roba

15 godina!

K23

EURO alfa
Marketing agencija
Subotica, Bose Milićević 1.
tel: 024/670-730, fax: 670-125
e-mail: cityradio@neobee.net
Usluge reklame na Tv, radio i štampanim medijima Srbije

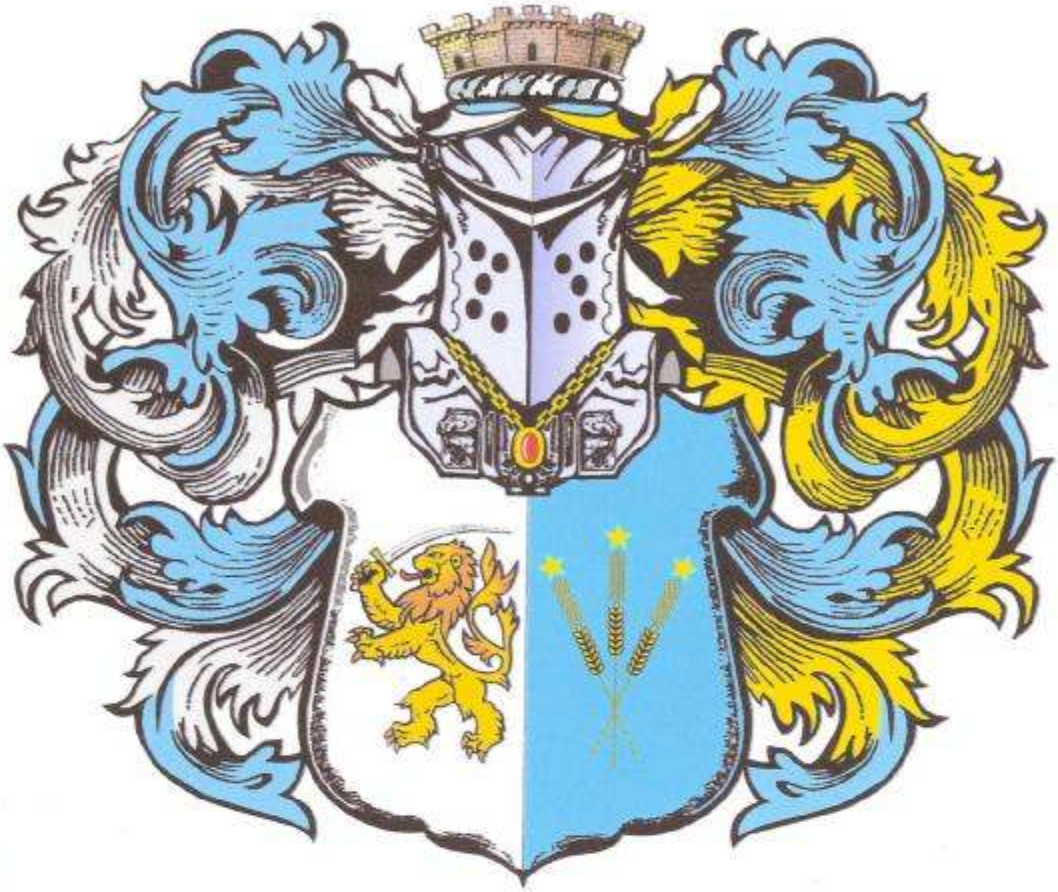
RADIO City
TELEVIZIJA

CITY RADIO 106,4 MHz
CITY FOLK RADIO 97,0 MHz

Na dobrim talasima
od 0 do 24 h

105,2 FM STEREO
MINI radio
kanal kulture

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

GRB BUNJEVACA

BUNJEVAČKA ZASTAVA

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com